№ 154 ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, 17 ՅՈՒԼԻՍԻ

1912
ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, 17 ՅՈՒԼԻՍԻ № 154

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ" Сергіевская ул., № 5
Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տելեֆոն № 2—53.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—3 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզվով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.
Տպարանի տելեֆոն № 67.

ՄՇԱԿ
ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՅՈՒԼԻՍԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ 6 ՌՈՒԲԼԻ.
Յուլիսի 1-ից մինչև օգոստ. 1-ը 85 կ.
Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն և 40 կ. նամականիշ։ ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ և 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ։

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ".
TIFLIS, Rédaction du journal „MSHAK".

Յայտարարութիւնների համար պիտի վճարել. I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպ.։
Կովկասից դուրս ապրող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торгов. Дома Л. и Э. Метцль и Ко, Мясницкая, д. Сытова, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршалковская, 130, Վիլնօյում՝ Большая, 38, Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.
ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՏՈՒՆ «ԵՂԲ. ՍԷՅԼԱՆԵԱՆՆԵՐԸ»
յայտնում են ի գիտութիւն հասարակութեան, որ Կարսում յուլիսի 14-ին չարագործների ձեռքով սպանվեց ֆիրմայի հիմնադիր և գլխաւոր
ՏԻԳՐԱՆ ՆԻԿԻՏԻՉ
ՍԷՅԼԱՆԵԱՆԸ
Թաղման մասին կը յայտարարվի առանձին։ 1—1

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ
„ԱՐՕՐ"
ամսագրի № 5—6-ի (մայիս-յունիս)

1)	ՍԱՒԱՌՆՈՂ ՈԳԻՆ		Ց. Սօլովեանի
2)	ՆԻՐՀՈՒՄ Է ԾՈՎԸ (բանաստ.)	Թարգմ. ռուս.	Կ. Կրասինսկեանի
3)	ԹՈՔԱԽՏԱՒՈՐԻ ՏՕՆԸ (էսկիզ)		Ս. Ք. Ասլանեանի
4)	* * * (բանաստ.) Հ. Հէյնէից	Թարգմ.	Դ. Նորեկի
5)	«ԷՅ, ԱՐՄԵՆՉԿԱ, ՈՒՐԱԽ ԲԱՆ...»		Լեոն Գրիգորեանի
9)	ՎԵՐՑՈՒՇ (բանաստ.)		Միսակ Պետրոսեանի
7)	ԵՐԱԶ, գրոց Ի. Ս. Տուրգենևի	Թարգմ.	Պօղոս Զաքարեանի
8)	ԻՆՁ ՄԵՆԱԿ ԹՈՂԷՔ (բանաստ.)		Էմ-Օսի
9)	ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ, Էմիլ Զօլայի	Թարգմ.	Սերմացանի
10)	ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐ, պատկեր 3 արարուածով		Գ. Բաշինջաղեանի
11)	ԾԵՐՈՒՆԻՆ, Մակսիմ Գորկիյի	Թարգմ.	Արշ. Տէր-Յօհաննեանի
12)	ԱՐԻԱՑԻՆԵՐՈՒ ԾԱԳՈՒՄԸ, դր. Իսաակ Թէյլըրի	»	Յովհ. Յակոբեանի
13)	ՓՈԹՈՐԿԻՑ ԱՌԱՋ (բանաստ.)		Ս. Յովհաննիսեանի
14)	ՕՍՄ. ՀԱՅԵՐԻ ԱԶԳ. ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ		Սարուխանի
15)	* * * (բանաստ.) Իզաբէլլա Գրինեվսկայայից	Թարգմ.	Լեոն Գրիգորեանի
16)	ԳԱԲՐԻԷԼ ՔԱՀ. ՊԱՏԿԱՆԵԱՆԻ ԻՆՔՆԱԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ		
17)	ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ		Շաւարշի
18)	Երեք նշանաւոր կորուստներ խաղաղասէրների բանակում		Հ. Ա.-ի
19)	ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ. Պատմութիւն հայոց կամ Հայաստան		Հ. Առաքելեանի

2—1

«ՄՇԱԿԻ» ՅՕԲԵԼԵԱՆԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ հրատարակութեամբ
Լոյս տեսաւ և վաճառվում է
Լ. ԴԱՆԻԷԼԵԱՆԻ կազմած
„ՄՇԱԿԻ" ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿ (1872—1912)
Հանդերձ Գր. Արծրունու, Անդր. Արծրունու, Րաֆֆիի, Գ. Սունդուկեանի, Ա. Արփիարեանի, Յ. Տէր-Մարկոսեանի, Ալ. Քալանթարի և Հ. Առաքելեանի պատկերներով։
Գիրքը բաղկացած է 132 էջից, տպված է ամենալաւ թղթի վրա և պարունակում է իր մէջ «Մշակի» 40 տարվայ համառօտ պատմութիւնը, բոլոր խոշոր երևոյթների, բելլետրիստ. երկերի, նշանաւոր յօդուածների և այդ ժամանակամիջոցում «Մշակի» ունեցած աշխատակիցների և թղթակիցների անունների յիշատակութիւնը։
ԳԻՆՆ Է 50 ԿՈՊ.
Պահեստը Թիֆլիսում, «Մշակի» գրասենեակում։
«Մշակի» բաժանորդները ճանապարհածախք չեն վճարում։
ԳՐՔԻ ՎԱՃԱՌՈՒՄԻՑ ՍՏԱՑՎԱԾ ԶՈՒՏ ԱՐԴԻՒՆՔԸ ՅԱՏԿԱՑՎՈՒՄ Է «ՄՇԱԿԻ» ՖՕՆԴԻՆ։
(առ.) 0—8

ՊԱՍՏԱՌՆԵՐ
(ОБОИ)
ԵՂԲ. ՏԱՐՆՕՊՕԼ
ՖԱԲՐԻԿԱՅԻ
Բաժանմունքը Թիֆլիսում, Գոլ. պր. 21, տուն Արտիստական Ընկ., տելէֆոն № 355.
Պահեստում միշտ կան մեծ քանակութեամբ բոլոր պաստառներ ամենավերջին ոճով,
ՖԱԲՐԻԿԱՅԻՆ ԻՍԿԱԿԱՆ ԳՆԵՐՈՎ
8 կոպ. սկսած մինչև 6 ռ. իւրաքանչիւր րուլօն։ Ունի պահեստներ Ռուսաստանի գլխաւոր քաղաքներում։
ՆՄՈՒՇՆԵՐԸ ՈՒՂԱՐԿՎՈՒՄ ԵՆ ՁՐԻ։
(Ե. ու.) առ. 154. 50—37

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՀԱՐՑԻ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄԸ

II

Անցեալ անգամ («Մշակ» № 152) խօսելով այն մասին, թէ ինչպէս երիտասարդ-թիւրքերի տիրապետութիւնը սկսվել է տապալվել, որովհետև նրա ուղղութեան հիմքը կազմում էր ազգայնական շովինիզմը և օսմանեան կայսրութեան զանազան ցեղերի թիւրքացումը, և այդ տիրապետութեան պէտք է յաջորդէ, ըստ երևոյթին, ահրարների իշխանութիւնը, մի կուսակցութիւն, որ իր նշանաբանն է յայտարարել կազմել օսմանեան կայսրութիւնը կազմող ազգութիւններից մի ֆեդերալիստական պետութիւն՝ լայն ազգային աւտօնօմիայի սկզբունքով—մենք խոստացանք բացատրել, թէ ինչ վիճակ է սպասում հայերին և ինչ պէտք է անեն նրանք այդպիսի պայմաններում։

Հայ ժողովուրդը Թիւրքիայում, Բեռլինի դաշնագրի ստեղծմանից ի վեր մինչև այսօր, ամբողջ երեսուն և չորս տարի մի հատիկ պահանջ է ներկայացրել Թիւրք կառավարութեան և Բեռլինի դաշնագիրը ստորագրող եւրոպական մեծ պետութիւններին — ապահովութիւն իր կեանքի, գոյքի և պատուի, երաշխաւորութիւն ապրելու իբրև մարդ և ոչ իբրև ստրուկ, մնալով օսմ. պետութեան հաւատարիմ և լօյալ քաղաքացի ու հպատակ։ Եւ սակայն իր այդպիսի աւելի քան համեստ և արդարացի պահանջի համար նա տուեց 300,000 զոհ և նրա լաւագոյն գաւառների արիւնով ոռոգվեցին Հայաստանի դաշտերը և ձորերը։ Եւ Բեռլինի դաշնագիրն ստորագրող եւրոպական մեծ պետութիւնների մշակած բոլոր առաջադրութիւնները Թիւրքիային միայն մի նպատակով էին—բարեկարգութիւն տալ հայերի այդ արդար պահանջին։ Բայց եւրոպական պետութիւններն այդ մինիմումն ևս անկարող եղան իրագործել — Աբդուլ-Համիդի ժամանակ, և երբ հանդէս եկան երիտասարդ-թիւրքերը իրենց յեղափոխութեամբ, նրանք այլ ևս վերջացած համարեցին իրանց խնամակալութեան պաշտօնը Թիւրքիայի վրա և ամբողջովին վստահացան նրա ռեժիմին։ Հայերն ևս, խաբված մանաւանդ «Իթթիհադի» հետ սպասաւոր դաշնակցականների պրօպագանդայով և խոստումներով, հանգստացան և ամեն պատրաստակամութիւն ցոյց տուին հրաժարվել միանգամայն ընդ միշտ այն միջազգային հովանաւորութեան իրաւունքից, որ միջազգային դաշնագրերը տալիս են իրանց։

Բնական է, որ հայերի համեստ պահանջը առաջ բերեց եւրոպական դիպլօմատիայի մէջ այն համոզմունքը, թէ հայերը պահանջ չունեն ոչ լայն ինքնավարութեան, ոչ աւտօնօմիայի։ Եւ այդ է պատճառը, որ ամեն անգամ, ինչպէս և այժմ, երբ հարց է ծագում Թիւրքիայի վերակազմութեան կամ բաժանման մասին, թէ եւրոպական մամուլը և թէ պետական մարդիկ չեշտում են անհրաժեշտութիւնը՝ տալու աւտօնօմիա կամ լայն ինքնավարութիւն Ալբանիային, Մակեդոնիային, Արաբիային, նրանք չեն յիշատակում Հայաստանի անունը, այլ միայն ասում են, թէ «Հայերին ևս պէտք է Թիւրքերի հետ հաւասար իրաւունքներ տալ»։ Կամ եթէ խօսք է լինում Թիւրքերին Եւրոպայից քշելու մասին, նրանք ասում են. «Պէտք է Թիւրքերին տալ Փոքր-Ասիան»։

Եթէ երբևիցէ իրականանայ վերջին ծրագիրը, այն է, որ Թիւրքերին Եւրոպայից քշեն Փոքր-Ասիա և միայն այդտեղ թողնեն նրանց տիրապետութիւնը, պէտք է ասել, որ դա կը լինի ամենամեծ աղէտը հայութեան համար և դրանով կը կանխավճռվի հայերի ջնջումը Թիւրքիայում, որովհետև այն ժամանակ հայերի վիճակը կախված կը լինի միայն Թիւրքերից։

Թիւրքիան բաժանելու դէպքում, եթէ եւրոպական պետութիւնները անհնարին գտնեն ստեղծել մի տեսակ «ինքնավարական Հայաստան», Սիրիայի և Լիբանանի ինքնավարութեան նման, այդ դէպքում, մեր անկեղծ համոզմունքով, ամենաօգտաւէտը հայերի համար այն կը լինի, որ Թիւրքաց Հայաստանը միացվի Ռուսաստանի հետ։ Զգտնելով քաղաքական անկախութեան անիրագործելի ցնորքներ, Թիւրքահայերը՝ միացմամբ ռուսական մեծ պետութեան հետ՝ կպահովեն գոնէ իրանց ցեղական, լեզուական, կրօնական անկախութիւնը, իրանց հոգեկան բարոյական-մտաւոր ինքնուրոյնութիւնը և այլևս վախ չեն ունենայ իրանց կեանքի, գոյքի և պատուի համար։

Ընդունելով, սակայն, որ այդ ծրագիրները ենթադրական են և գործը չի հասնի այդ աստիճանին, պէտք է տեսնել, թէ ինչ դիրք պէտք է բռնեն հայերը, երբ ահրարների կուսակցութիւնը իշխանութեան գլուխ անցնի։

Հաւանական է կարծել, որ եւրոպական դիպլօմատիան նոյն դիրքը կը բռնէ ահրարների վերաբերմամբ, ինչ դիրք բռնեց երիտասարդ-թիւրքերի վերաբերմամբ, այսինքն կը հրաժարվէ դարձեալ իր խնամակալութիւնից Թիւրքիայի վրա և վստահութեան կրեդիտ կը բանայ նոր իշխանութեան։ Թէև, ինչպէս շատ ճիշդ նկատում է «Р. Сл.» թերթը, շատ փաստեր կան այն մասին, թէ օսմանցիները անյուսալի և անբուժելի հիւանդներ են և թէ զուր է շարունակել բժշկութեան փորձերը, որոնք շատ թանգ են նստում քրիստոնեայ ազգութիւններին, բայց և այնպէս պէտք է ենթադրել, որ ահրարների տիրապետութիւնը աւելի օգտակար կը լինի հայերի համար, քան եղաւ երիտասարդ-թիւրքերի տիրապետութիւնը։ Նախ և առաջ ահրարները, իբրև լայն ազատամիտներ, չեն ձգտի երիտասարդ-թիւրքերի նման սահմանափակել, ջնջել հայոց ազգային սահմանադրութիւնը, այլ, ընդհակառակը, աւելի կընդլայնեն այդ ինքնավարութիւնը։ Երկրորդ, նրանք ստիպված կը լինեն լուծել հայոց հողային հարցը, վերադարձնել հայերից յափշտակված հողերը, վերացնելու համար հայերի դժգոհութիւնը։ Երրորդ, նրանք կանդամալուծեն «Դաշնակցութեան» ֆնասակար գործունէութիւնը, որ յենվելով երիտասարդ-թիւրքերի վրա, սկսել է բռնութիւններ գործ դնել և ձգտել՝ ենթարկել իր կամքին ազգային իշխանութիւնները։

Ուստի, մեր կարծիքով, Թիւրքիայի հայութիւնը և գլխաւորապէս պատրիարքարանը, ազգային վարչութիւնը, առողջամիտ, շիտակ մտաւորական դասը իբրև հայութեան առաջին պահանջներ պէտք է դնեն ապագայ Թիւրք իշխանութեան առաջ, որ ենթադրվում է լինել ահրարականը, հետևեալ առաջարկները. 1) լայն ինքնավարութիւն ազգային-եկեղեցական-կրթական-կուլտուրական բոլոր գործերի տնօրէնութեան մէջ, 2) օսմանեան պարլամենտի համար հայ մեբուսների որոշ թիւ, գոնէ 25—30 հոգի, և մեբուսների ընտրութիւնը՝ ազգային երեսփոխանական ժողովի ձեռքով, 3) հողային հարցի անմիջական լուծումն, 4) խիստ գործադրութիւն պետական քրէական օրէնքների բոլոր այն անհատների, կուսակցութիւնների դէմ, որոնք փորձեր կանեն բռնապետութիւն գործ դնել ազգային վարիչ մարմինների և հաստատութիւնների վրա, դուրս գալով ընդհանուր օրէնքների սահմաններից։

Հ. Առաքելեան

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

14 և 15 յուլիսի

Պետերբուրգ.—Իշխան Կացուրան իր ուղեկիցների հետ մեկնեց Մոսկվա։

—

Պարիզ.—Պուանկարէն մինիստրների խորհրդում յայտնեց, թէ Դիւնկիրխէնից կը մեկնէ «Կոնդէ» յածանաւով յուլիսի 23-ին և Պետերբուրգ կը հասնէ 27-ին։

—

Նանսի.—Պուանկարէն քաղաքային վարչութեան խնճոյքին ասաց «Կառավարութիւնը աշխատում է թէ ներքին և թէ արտաքին գործերում մնալ խորհրդատուի, ղեկավարի և լուսաւորչի դերում. Ֆրանսիայի քաղաքականութիւնը ինչպէս երկրի դրսում, այնպէս և ներսում հանդիսանում է բացարձակ գործողութիւնների քաղաքականութիւն. Նրա հակիրճ բանաձևն է՝ «խաղաղ ու արժանապատիւ դեմոկրատիական առաջադիմութիւն»։

—

Ցէտինիէ.—Ռուսաց նոր դեսպան Ա. Գիրսը հանդիսաւոր ունկնդրութեան ժամանակ թագաւորին յանձնեց իր հաւատարմագրերը։

—

Հռոմ.—Վերջացաւ թագաւորի կեանքի դէմ մահափորձ կատարած Դալբի գործի քննութիւնը։ Գեներալ-դատախազը, հիմնվելով քննութեան հետևանքների վրա, որ երևան հանեց դաւադրութեան բացակայութիւն, պաշտպանում է մեղադրանքը միմիայն Դալբի դէմ և պահանջում է յանձնել նրան հռոմէական դատաստանական պալատի ձեռքը։

—

Սօֆիա.—Ժուռնալիստների ժողովում վճռվեց կռիւ մղել բուլղարական և մակեդոնական եկեղեցիների միութեան համար էկզարխի գերիշխանութեան ներքոյ։

—

Բէլգրադ.—Սերբիական ուղղափառ եկեղեցու աւտօնօմիան ոչնչացնելու լուրը այստեղ առաջ բերեց մեծ յուզմունք ու դժգոհութիւն։ Այստեղ հաւատացած են, որ ակտը հետևանք է նոյն քաղաքական նկատումների, որոնցով Ունգարիան ղեկավարվեց վերացնելով խօրվաթական սահմանադրութիւնը։

—

Նիւ-Եօրկ.—Վիրգինիայի Պայնկրիկ լեռնային շրջանում անկարգութիւններ տեղի ունեցան։ Սպանվեցին երկու օֆիցէր։ Հանքային բանւորները քարուքանդ արին հեռագիրը և հեռախօսը։ Ապստամբների պարագլուխները յայտնում են, որ զօրքեր ուղարկելու դէպքում նրանք յօժար կը ցնդեցնեն զինւորական գնացքները։

—

Գլազգօ.—Ընկերութիւնը 8 մասնաւոր ֆիրմաների պատուիրեց կառուցանել մինչև 1914 թւի յունիսը վեց զրահապատ արշաւող առագմանաւ։ Երկու ուրիշ յածանաւ կը պատրաստվի պետական նաւաշինարանում։

—

Լօնդօն.—Նաւահանգստային բանւորների գործադուլը վերջացաւ։

—

Լօնդօն.—Գործադուլային կոմիտէտը կոչ հրատարակեց, առաջարկելով աշխատանքները վերսկսել, որովհետև բոլոր միջոցները սպառված դրութիւնը ցանկալի կերպով լուծելու համար սպառված են։

ՀԵՌԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔՈՒՄ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

14 և 15 յուլիսի

Տօկիօ.—Միկադոյի առողջութեան դրութիւնը նորից վատացաւ. այնուամենայնիւ բժիշկները յոյսները չեն կտրում։

—

Պեկին.—Ռուսաց Կայսերական միսիան պատասխան ստացաւ Լուչժենսիանից Խօտանում տեղի ունեցած միջադէպի առիթով։ Պատասխանը ընդհանուր դարձուածքներով յայտնում է ցաւակցութիւն և մատնանշում է, թէ չինացիների յանցաւոր երևալու դէպքում տեղական իշխանութիւններին կը պատուիրագրվի որոշել պատժի աստիճանը ռուսաց հիւպատոսի հետ միասին և տուժածներին բաւարարութիւն տալու չափը։

—

Մուկդէն.—Մի միսիօնարականի մօտ գտնվեցին այնպիսի ապացուցագրեր, որոնցից պարզօրէն երևում է, որ ազդեցիկ շատ մանջուր պալատականներ և մի քանի պրինցներ պատկանում են հակահանրապետական դաւադրութեան գործին։ Պեկինից կարգադրվեց նշանակել խստագոյնս քննութիւն։

—

Գիրին.—Գաւառական խորհուրդը, յայտարարելով որ համաձայն չէ նահանգապետի և խորհրդի անդամների հետ, նիստերը դադարեցրեց։

—

Կուանչենզգի.—Խունխուզների դէմ ուղարկված ոստիկանական զօրքերը պարտութիւն կրեցին։

Մօտ 100 քաղցած կողոպտեցին Լիւցզեատուն գիւղը։

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՑՈՒՐՋԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

14 և 15 յուլիսի

Թաւրիզ.—Գնդապետ Ցօլմաչեվի զօրամասը ջարդեց շահսէվաններին Սատի գիւղի մօտ։ Երեք զօրամասը դուրս եկաւ Քերբալայից։

—

Թաւրիզ.—Մզկիթներում տեղի են ունենում ժողովրդական համախմբումներ, որոնք միաձայն որոշում են թոյլ չը տալ Սիփէհդարին քաղաք մտնել, երկիւղ կրելով որ նրա գալստեամբ կը սկսվի նոր յեղափոխութիւն ու անիշխանութիւն։ Ժողովներին եռանդով մասնակցում է հոգևորականութիւնը։ Թաւրիզի բազմաթիւ վաճառականներ, առևտրականներ և այլք հաւաքական խնդրագրերով յանուն ռուսաց գեներալ-հիւպատոսատան յայտնում են, թէ նրանք չեն կամենում Սիփէհդարին, որովհետև վերջին հինգ տարիների յեղափոխութիւնը նրանց քայքայեց։ Նրանք քանիցս դիմել են Թեհրան, բայց բաւարարութիւն չեն ստացել։

Եկաւ շահսէվան ցեղի մունետիկը և յայտնեց, թէ խօջա Նիխօզրէդկուլը պատրաստ է անձնատուր լինել և Թաւրիզ գալ ընտանիքով՝ բաւարարութիւն տալու կողոպտված բնակիչների վնասներին։

Շուջա-ուդ-Դովլէն կախաղան հանեց ռուսաց զօրքերի վրա յարձակում գործած յեղափոխական Մահմէդ-աղային։

—

Խոյ.—Բէջար-Ալիի աւազակախումբը Խոյ-Ջուլֆա ճանապարհի վրա Կերդալի կիրճում կողոպտեց 9 պարսկի, յետոյ Դիզուտից գիւղի մօտ հանդիպելով կառավարական ձիաւորներին՝ սպանեց պարսկական մի օֆիցէրի։ Դիզուտից ուղարկվեցին Մակուի քիւրդերից։ Բնակիչները սարսափահար ցրուցան են եղել։

Դիլմանի մօտերը քիւրդերը յարձակվեցին Արգավան գիւղի վրա։ Մի ժամ տևող հրացանաձգութիւնից յետոյ քիւրդերը անյայտացան։ Զօրս

բնակիչ վիրաւորված են։ Մարդիկ ուղարկվեցին աւազակների ետևից, որոնց ասելով աւազակները Շիւքիւր-աղայի քիւրդերիցն էին։

ԹԻՒՐՔԻԱՅԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

14 և 15 յուլիսի

Սօֆիա.—Դամլուդերէ գիւղի մօտ բուլղար և թիւրք սահմանապահ զինւորների հրացանաձգութեան ժամանակ սպանվեցին 3 թիւրք, վիրաւորվեց 1 բուլղար։

Հաղորդում են Կ. Պոլսից. «Սահմանադրութեան վերականգնումից յետոյ թւով երրորդ զինւորական յեղաշրջումը առիթ տուեց կազմել կաբինէտը ամենալուրջ և ամենագործունեայ մինիստրներից։ Այս կաբինէտը, որի մէջ մըտան Թիւրքիայի լաւագոյն պետական անձինք, յոյս կայ թէ հանգստութիւն մտցնէ երկրում, եթէ «Մ. և Ա.» կոմիտէտի գործիչները, հասկանալով իրանց փափուկ դրութիւնը, խուսափեն գաղտնի հակակառավարական ագիտացիայից։ Նրանք բէալ ույժեր չունեն, իսկ կոմիտէտին հաւատարիմ մնացած մի բուռն օֆիցէրները անզօր են հերհակել կաբինէտին, որ աջակցութիւն է ստանում զօրքի ահագին մեծամասնութեան կողմից։ Երիտասարդ-թիւրքերը այժմ անզօր են, սակայն գաղտնի ագիտացիան, առանձնապէս Իտալիայի հետ խաղաղ բանակցելու երևակայեալ գայլոյթի հողի վրա՝ անպայման մեծ դժուարութիւններ են ստեղծելու նոր կաբինէտի համար։ Ուսկիւբ ալբանների հետ բանակցելու համար մասնաժողով առաքելը յոյս է ներշնչում, թէ թիւրք-ալբանական կռիւը կդադարի, իսկ կաբինէտի կազմից ալբան Ֆերիդ-փաշայի դուրս գալը կաբինէտի միւս անդամների հետ համակարծիք չը լինելու պատճառով՝ առաջ է բերում երկիւղ, որ կը բռնկվի ալբանական ընդհանուր ապստամբութիւն։ Օֆիցէրների կռիւը պահանջում է, թէև չափաւոր դարձուածքներով, արձակել նոյնպէս պալատը, որը հաւանական է, որովհետև նոր կաբինէտը անկարող կը լինի աշխատել այժմեան պալատի հետ»։

Կ. Պոլիս.—Պատգամաւորների պալատը ամբողջ ժամանակ պաշտպանվում էր սպասվող թշնամական ցոյցերի պատճառով։ Հասարակութեան մուտքը փակված էր, թոյլ էին տալիս սոսկ առանձին տոմսակներ ունեցողներին։ Բայց և այնպէս ցոյցեր չեղան։ Պալատը առանց վիճաբանութիւնների նորից պահանջեց փոխել մեծ վէզիրին։ Կարգուկանոնը ոչնչով չը խանգարվեց։

Կ. Պոլիս.—Կաբինէտը սկսել է քըննել վերջին ընտրութիւնների կանոնաւորութիւնը։

Մոնաստիր.—Ալբանների պարագլուխ Ասանը Պրիշտինում կարգադրեց, որպէսզի պաշտօնական հեռագրական հաղորդագրութիւնները կատարվեն բացառապէս իր միջոցով. նոյնը կարգադրեց նաև Իսա Բոլէտինացը Նովո-Բազարում։ Յիշեալ պարագլուխները ներկայումս Ալբանիայի լիակատար տէրերն են։

Միտրովիցա.—Իսա Բոլէտինացը մի քանի հազար ալբաններով առանց դիմադրութեան հանդիպելու մտաւ քաղաք։

Լիբէրալ համաձայնութեան կուսակցութեան տեղիս ժողովը հեռագիր ուղարկեց սուլթանին, պահանջելով անյապաղ արձակել պալատը և նշանակել նոր ընտրութիւններ։

Վիէննա.—Լրագիրների ասելով կոմս Բերհտոլդը մնալու է մշտապէս Վիէննայում թիւրքական դէպքերի պատճառով։ Սակայն դրանից չը պէտք է հետևցնել, թէ Թիւրքիայում կատարվող դէպքերը կարող են միջազգային միջամտութիւն առաջ բերել։ Այստեղ հաւատում են, որ նոր կաբինէտը կարող կը լինի հանգստութիւն մտցնել կամ առնուազն թուլացնել քաղաքական կրքերը օսմանեան օֆիցէրութեան մէջ։

ՎՈՍՓՈՐԻ ԱՓԵՐԷՆ

Կ. Պոլիս, 7 յուլիս

Կացութիւնը կը շարունակէ նոյն տագնապալի վիճակը։

Նորագոյն դառն մանրամասնութիւններ կան, որոնք իրերուն կացութեան որքան ծանրակշիռ վիճակ մը ունենալը կը հաստատեն։

Մինիստրական քրիզն առաջ գալուն գըլխաւոր պատճառը կը նկատուի—ինչպէս երէկ գրած էի—Խուրշուդ փաշայի հրաժարականը։

Այդ հրաժարականը առաջ եկած է ոչ միայն Մուխթար փաշան պատերազմական մինիստր անուանելու համար Սայիդ փաշայի տուած որոշումէն, այլ ունի եղեր ուրիշ աւելի ծանր պատճառներ։

Սայիդ փաշայի դէմ Խուրշուդ փաշա շատ դառնապէս վշտացած է, վասն զի Սայիդ փաշա իբր վարչապետ յայտնուած է, թէ իր ընկերներն ալ խաբած է կայսրը իրազեկ չընելով օրուան կացութեան և երկրին վիճակին։

Այս գաղտնիքը երևան ելած է Նազըմ փաշային պատերազմական մինիստր անուանման առթիւ կատարուած բանակցութեանց միջոցին։

Նազըմ փաշա պաշտօն ստանձնելէ առաջ պայման դրած էր կացութեան իրազեկ ըլլալու համար աչքէ անցնել բոլոր ստացուած հեռագիրները, բողոքները, ալբանացի ապստամբներու պահանջները և ըմբոստ զինուորներու պայմանները։

Սայիդ փաշա արտօնած էր այդ քննութիւնը կատարել պատերազմական պաշտօնատան մէջ։

Այդ քննութիւնը կատարած ատեն ահաւոր իրականութեան ծանօթանալով խորապէս յուզուած էր և սաստիկ ցնցուած, և հարցուցած էր, թէ կայսրը գիտէ ամեն ինչ։

Խուրշուդ փաշա պատասխանած է, թէ Սայիդ փաշա կը հաւաստէ, թէ հաղորդած է։ Նազըմ փաշա այն ատեն կը յայտնէ, թէ անկարելի է, որ կայսրը գիտցած ըլլայ և այսքան անտարբեր գտնուած ըլլայ։

Նազըմ փաշա և Խուրշուդ փաշա միասին Սայիդ փաշայի ներկայանալով կը հարցնեն, թէ կայսրը բովանդակ ճշմարտութիւնը գիտէ։

Սայիդ փաշա կը պատասխանէ, թէ ծեր ըլլալուն խնայած է կայսեր և թէ հարկ չը կայ ամեն բան գիտցնել, մանաւանդ որ ինքը կը յուսայ, թէ եթէ Նազըմ փաշա մինիստր ըլլայ, խնդիրը ինքնին պիտի կարգադրուի և այլ ևս գիտցնելու պէտք չպիտի ըլլայ։

Նազըմ փաշա չի հաշտուիր այս խորագէտ և թաքնամիտ քաղաքականութեան։ Խուրշուդ փաշա, սաստիկ զայրացած, կը փութայ պալատ և կայսեր կը հաղորդէ բովանդակ ճշմարտութիւնը, նոյն իսկ իր գահը վտանգի տակ ըլլալը և իր գահընկէցութիւնը իսկ պահանջելու չափ ըմբոստ զինուորներուն յանդգնիլը։

Խուրշուդ փաշա կայսեր առջև գանգատելով Սայիդ փաշայի ծածկամտութեան և նենգամտութեան դէմ՝ կուտայ իր հրաժարականը կայսեր, և, ինչպէս արդէն իմացուցած եմ, ասկէ առաջ կուգայ դահլիճին տապալումը, որ ինքնին անխուսափելի կը դառնայ։

Կայսրը իր կողմէն անմիջապէս կը հրամայէ բերել բոլոր թուղթերը և ինքն ալ զանոնք աչքէ կանցնէ։

Կայսրը խորապէս կը զգածուի և, կըսուի թէ, հիմա կուզէ կորով, ինչպէս և անձնական նախաձեռնութեան ոգի ցոյց տալ։

Նշաններն արդէն կերևան։

Խուրշուդ փաշա՝ հիմա նախկին մինիստրներու մէջ միակ մարդն է, որ բանագնացի դերը կը կատարէ կայսերական պալատի և հրաժարած, սակայն տակաւին պաշտօնի վրայ մնացած դահլիճին միջև։

Կայսերական պալատ կայսերական ունկնդրութեան կոչուեցան Նազըմ փաշա—զինուորական բարձրագոյն խորհրդի նախագահը, որուն մինիստր դառնալու համար դրած պայմանները չընդունուեցան—Հալիլ փաշան, ապայակոյտի նախագահը, և կայսեր մօտ երկար խորհրդակցութիւններ կատարեցին։

Ասոնց հետևանքը կերևայ այն արքայական յայտարարութիւնը, որ սուլթանը, իբրև ցամաքային և ծովային ուժերու գերագոյն հրամանատար, երէկ ուղղեց սպաներուն և զինուորներուն։ Այս յայտարարութեան մէջ, որ կոչ մըն է աւելի, քան թէ պարզ յայտարարութիւն մը, կը հրաւիրէ բոլոր զինուորականները, որ չհրաժարին երբեք զինուորական կարգապահութենէ և զգուշանան քաղաքականութեամբ զբաղելէ։ Սուլթանը բանակին կը յիշեցնէ իր հաւատարմութեան երդումը սահմանադրութեան հանդէպ և կոչում կընէ յանուն հայրենասիրութեան անմասն մնալ քաղաքական վէճերէ և արտաքին վտանգին առջև միանալ։ Սուլթանը կըսէ նաև, թէ Դարդանէլի ռմբակոծումը հետևանքն է բանակին մէջ կարգապահութեան ոգիին տկարացման։ Սուլթանը կըսէ, թէ Թէվֆիկ փաշան վարչապետ անուանուած է։ Անիկա իր դահլիճը պիտի կազմէ անկախ և անցեալին մէջ նշանաւոր անձերէ։

Այս յայտարարութենէն կը հասկցուի, թէ կայսրը անհամբեր հարկ կը զգայ հաւաստիացումն տալու ըմբոստ զինուորներուն, թէ ինքը հաւատարիմ է սահմանադրութեան, և թէ կոչ ընելու անոնց հայրենասիրութեան՝ ընդհանուր թշնամիին դէմ միանալու։

Այս յայտարարութենէն կը հասկցուի, թէ ճշմարիտ են մինչև հիմա խուլ կերպով մը արձագանգ գտած զրոյցները, որոնց համաձայն ըմբոստ զինուորներուն մէկ մասը կը պահանջէր կայսեր գահընկէցութիւնը, իբր անկարող և տկար։

Այսօր աւելի հաւաստի աղբիւրներէ կը տեղեկանամ, թէ Եզիրնէի մէջ նոյնիսկ ֆէթվա հանած են, որով գինեմոլ մէկու մը կայսերական պաշտօն վարելը ապօրէն կը նկատեն։

Այս կրօնական վճիռը սակայն միւս բանակներուն մէջ ընդունելութիւն չէ գտած, և նոյնիսկ, կըսուի թէ, միւս բանակները խնդրած են Եզիրնէի զօրաբանակէն, որ այս տեսակ յայտարարութիւններէն զգուշանան, զի կայսրը անմեղ ու բարի մարդ մըն է, անկարող դառնալու և զուրկ վճռականութենէ։ Այս բարի մարդը շրջապատուած է սակայն Իթթիհադին հաւատարիմներէն, որոնք զինքը իրենց ուզածին պէս կը վարեն և ինչ որ կուզեն՝ գործադրել կուտան։ Հետևաբար միւս բանակներուն կողմէ Կ. Պոլիս դահլիճին ներկայացուած պահանջներէն մէկն ալ պալատական պաշտօնէութեան և կայսեր ամենէն մօտաւոր աջակիցներուն մաքրագործումը և պալատէն հեռացումն է՝ կայսրը փրկելու համար Իթթիհադի ազդեցութենէն։

Սուլթանին իր երդումը յիշեցնելն արդէն պէտք եղածէն աւելի կապացուցանէ, թէ սուլթանը կուզէ ուրանալ պարտաւորապէս իր այլոց ազդեցութեան տակ գտնուիլը։ Դարձեալ տեսակ մը խոստում է ասիկա, թէ ասկէ յետոյ Իթթիհադին ազդեցութեան չպիտի ենթարկուի։

Այս յայտարարութեան մէկ ուրիշ նշանակելի կողմն ալ կայսեր բանակին ծանուցանելն է, թէ Թէվֆիկ փաշա անուանած է վարչապետ և թէ անիկա իր դահլիճը պիտի կազմէ անկախ ու անցեալին մէջ նշանաւոր անձերէ։ Հետևաբար կայսրն ալ՝ նուազ ազդեցիկ քան Մահմուդ Շէվքէթ փաշան և աւելի տկուն քան Սայիդ փաշային դահլիճը իր կարգին կուգայ խոնարհիլ ըմբոստներու զինուորական ուժին առջև և անոնց բոլոր կամքը կը կատարէ։

Անոնք կը պահանջէին Մահմուդ Շէվքէթ փաշայի անկումը. անիկա այսօր կատարուած իրողութիւն մըն է։ Անոնք կը պահանջէին Սայիդ փաշայի դահլիճին գործէ քաշուիլը, և ան ալ կատարուեցաւ։

Չէզոք դահլիճ մը կազմուելու պահանջն ալ կերևայ թէ նկատի առնուած է, և կայսրը խոստացած կուտայ Թէֆիկ փաշայի ձեռքով կազմել տալ անկախ և անցեալին մէջ նշանաւոր անձերէ դահլիճ մը։

Կայսեր շուրջը գտնուողներու մաքրագործումն ալ՝ այսօրուան կամ վաղուան գործն է և անխուսափելի։

Կը մնայ միայն խորհրդարանը, որուն լուծումն ալ մօտալուտ է, և եթէ օրինական ճամբով չկատարուի, կը վախցուի, որ բռնի ուժով կատարուի։

Իթթիհադը համակերպելով երեսփ. ժողովին լուծման՝ իբր մահուան դատակնիքը՝ իր ձեռքովը ստորագրած պիտի ըլլայ, և ասոր համար է, որ բուռն կերպով կընդդիմանայ և ամեն ինչ կուզէ զոհել, պահելու և պաշտպանելու համար երեսփ. ժողովը, որուն լուծումը մահացու հարուած մը պիտի ըլլայ իր գոյութեան և կեանքին համար։

Սակայն իրենց բոլոր ճիգերը և ջանքերն անզօր պիտի մնան փրկելու համար խորհրդարանը, որուն լուծումը մինչև որ չկատարուի, արդէն ըմբոստութիւնները չպիտի դադրին։

* *

Այս տագնապին մէկ շահեկան կողմն ալ մեր ազգային կեանքին մէջ ասոր ունեցած հետևանքներն է։

Դաշնակցականք իբր Իթթիհադին խնկարկուները, խորունկ մտածութեան մը մատնուած են և լրջօրէն շատ փափուկ կը գտնեն կացութիւնը։ Տակաւին երկու օր առաջ Իթթիհադը իբր երկրին ամենէն սահմանադրական կուսակցութիւնը փառաբանողները, ընտրութիւններու միջոցին անոնց բռնութիւններուն աջակից ու օժանդակ գտնուողները, և իրենք ալ իրենց կարգին աս ու ան ծեծելու սքանչելի պատրուակ մը գտնողները՝ հիմա անմիջապէս կը թօթափեն իրենց զինակիցներուն հետ կնքած համերաշխութիւնը և կարծես թէ մոռնալով շատ մօտ անցեալը՝ հակաիթթիհադ ոգիով, բուռն խմբագրականներ կը գրեն իրենց օրգանին մէջ, որ հակառակ 20 տարուան կուսակցութեան մը օրգանը ըլլալուն՝ տակաւին երկու տարին չաւարտած 20 դաւանութեան յարեցաւ, միշտ հակասութենէ հակասութիւն գլորելով։

Արդարև կը զգանք, թէ դաշնակցականաց համար շատ դառն բան է այսպէս քանի մը օրերու մէջ կորսնցնել Իթթիհադին պէս թանկագին զինակից մը, որուն ապօրինութիւններուն և բռնակալութիւններուն երբեմն ուսուցիչն ու երբեմն աշակերտը կը հանդիսանային իրենք։

Առանց Իթթիհադին՝ Դաշնակցութիւնը չենք գիտեր թէ ինչ վիճակի պիտի մատնուի։

Սակայն սա ստոյգ է, թէ Իթթիհադին անկումը պիտի ծառայէ սանձ դնելու այն բռնակալութեան, որ դաշնակցականք ի գործ դնել կուզէին ազգային շրջանակի մէջ ամեն գինով իրենց խօսքը քալեցնելու և իրենց կարծիքը ազգին հարկադրելու համար։ Մասնաւորապէս շնորհիւ Իթթիհադին՝ վերջին ընտրութիւններուն մէջ իրենց շահած աթոռներուն վրայ շատ հպարտ ըլլալ կը թուէին, հակառակ անոր որ այդ յաղթանակը իրականին մէջ պարտութիւն մըն էր։

Անիկա արդիւնքն էր զզուելի սակարկութեան մը և կը նմանէր այն տոկոսին, որ կեղծող վաշխառուն կը հարկադրէ իր պարտատիրոջ։

Այս յաղթանակը սակայն շատ կարճ տևեց, և Դաշնակցութիւնը այսօր իր երազած սպանական դղեակին հազիւ հիմերուն կառուցումը տեսած՝ անոնց աւազի վրայ շինուած ըլլալը կը զգայ և անոր կործանումը կը տեսնէ... այնքան շուտ։

Ծառայ

ԹԻՒՐՔ ԹԵՐԹԵՐՈՒՆ ՄՏԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

Թիւրք թերթերը, պէտք է խոստովանիլ, շատ քաղաքավար ու փաղաքուշ բառերով կը զգուին ոևէ օսմանցի տարրի մը անունը, երբ հարկ ըլլայ զայն յիշել իրենց սիւնակներուն մէջ։

Այսպէս՝ միշտ կը հանդիպինք «էրմէնի վաթանդաշլարըմըզ», «էրմէնի քավմը նէջիբի», «էրմէնիլէր միլլէթի օսմանիյէնին էն քըյմէթդար, բիր ունսուրը դըր» կամ նման պարբերութիւններու։

Շնորհակալ ենք։ Գոնէ այսչափ մը ըլլայ։

Սակայն այսչափ միայն։ Ասկէ անդին բան մը մի սպասէք անոնցմէ։ Օրինակի համար, մի յուսաք որ անոնք արձագանգը ըլլան Անատոլուի մէջ գործուող ոճիրներուն և կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրեն անոնց վրայ։ Մի սպասէք, որ ամեն օր հայ թերթերու սիւնակները լեցնող բողոքներէն քանի մը տող գոնէ թարգմանուին թիւրք թերթի մը մէջ, թէև բոլոր թիւրք թերթերը—մեր ամեն մեղքին վրայ—հայ թարգմանիչներ և հայ խմբագիրներ ունին։

Խնդիրը տարբեր, բոլորովին տարբեր է սակայն, երբ Կրետէի մէջ, Բուլղարիոյ մէջ, Կիպրոսի մէջ կամ Ռումէլիի մէկ անկիւնը թիւրք մը սպանուի կամ յարձակումի ենթարկուի և կամ անարդարութիւն մը տեսնէ։

Ասիկա իրենց իրաւունքն է։ Ամեն մարդ կընդվզի ոճիրի մը, անիրաւութեան մը դէմ, իսլամ թէ քրիստոնեայ ըլլայ անոնց զոհ գացողը։

Կարևորը այս չէ, այլ այն ձևը, որով կը ներկայացուին այդ ոճիրները։

Ենթադրեցէք, որ Կրետէի մէջ թիւրք մը սպանութեան զոհ գնաց։ Թիւրք թերթերու մէջ անխուսափելի կերպով այսպէս տողեր պիտի գտնէք այս մասին.

«Կրետէի քրիստոնեաները նորէն կատղեցան։ Իսլամները բնաջինջ կըլլան կոր, ով եւրոպական պաշտպան պետութիւններ, դեռ մինչև երբ թոյլ պիտի տաք, որ իսլամութիւնը այսպէս անարգուի և խեղճ իսլամները հալածուին քրիստոնեաներէն»։

Այսինքն բոլոր դէպքերը կը դիտուին կրօնի ակնոցով և ոճիրի մը մէջէն իսլամութեան և քրիստոնէութեան խնդիրներ կը հանուին։

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԹԻՖԼԻՍԸ ԹԷ՞ ԷՋՄԻԱԾԻՆԸ *)

Երբ մի քանի ժամանակ առաջ լրագիրներում տպվեց, թէ Էջմիածնում Վեհ. Կաթողիկոսի հովանավորութեան տակ կազմվել է մի Կենտրոնական Յանձնաժողով, որ պիտի կարգադրէ գրերի գիւտի 1500-ամեայ և հայ տպագրութեան 400-ամեայ յոբելեանների գործը, ես շատ ուրախացայ, որ այդ ազգային յոբելեանները վերջապէս գտան իրանց իսկական տէրը, գործն իր ձեռքն առավ այն հաստատութիւնը, որ ամենից աւելի իրավունք ունի, ամենից աւելի ձեռնհաս է և ամենից հեղինակավոր։ Մանաւանդ մեծ եղավ ուրախութիւնս, երբ ծանօթացայ Կենտրոնական Յանձնաժողովի կազմած ծրագրին, որ ամենամեծ մասամբ արժանացել է Նորին Վեհափառութեան հաստատութեան։ Ինձ այնպէս էր թվում, թէ Կենտրոնական Յանձնաժողովի կազմակերպվելուց և նրա որոշումները բարձրագոյն հոգևոր իշխանութիւնից հաստատվելուց յետոյ՝ տեղական յանձնաժողովները, Թիֆլիսում, Բագվում, Ամերիկայում և այլուր, բնականապէս պէտք է համակերպվէին Կենտրոնական Յանձնաժողովին, իրանք իրանց ճանաչէին իբրև կենտրոնականի գործակից ճիւղեր, և այս կերպով իրականացնէին ամենքի սրտին մօտ ցանկութիւնը, որ այդ համազգային տօնը ընդհանուր համերաշխութեամբ տօնվի միաժամանակ, կենտրոն ունենալով Էջմիածինը, և իրօք ստանայ համազգային բնավորութիւն։

Սակայն «Հայ Տպագրութեան 400-ամեայ Թիֆլիսի Յոբելեանական Յանձնախումբը» «Հորիզոնում» (№ 147) տպագրել է «մի կարևոր բացատրութիւն», որ նախատալից, անպատշաճ ոճով ձեռնոց է շպրտում Էջմիածնի Կենտրոնական Յանձնաժողովին և նրան հովանավորողին և «շեշտում է», որ ինչպէս ինքը որոշած է եղել արդէն՝ այնպէս էլ կը լինի, այսինքն որ «յոբելեանը կը տօնվի Թիֆլիսում առաջիկայ նոյեմբերի 25—26 ին»։

Նախ քան էական խնդրին անցնելը հարկավոր է մի քանի ձևական ուղղումներ մտցնել այդ «բացատրութեան» մէջ։

1) Յանձնաժողովը հարկ է համարել զետեղել լիակատար ցուցակը 43 ազգային հաստատութիւնների, ընկերութիւնների և լրագիրների, որոնք մասնակցել են, իբր թէ, յունվարի 28-ի և փետրվ. 8-ի ընդհանուր ժողովին (որոնցից վերջինում կատարվել է Յանձնաժողովի անդամների ընտրութիւնը), որից անխուսափելի կերպով պէտք է հետևի, թէ այդ 43 հաստատութիւնների, ընկերութիւնների և լրագիրների ընտրած ներկայացուցիչն է հանդիսանում Յանձնաժողովը։

Իրողութիւնը սակայն այդպէս չէ. «Մըշակ» և «Արոր» պաշտօնապէս յայտնել են փետրվարի 8-ի նիստում իրանց ներկայացուցչի բերանով, թէ նրանք չեն մասնակցելու յոբելեանական տօնախմբութեանը, մինչև գիտական ստուգութեան չենթարկվի նախընթաց նիստում յարուցված հարցը։ Այս յայտարարութիւնը տպված է ի միջի այլոց «Հորիզոնում» (№ 28)։ Ես էլ, որ ընտրված էի ներկայացուցիչ Յովհաննեան-Մարիամեան դպրոցի կողմից, փետրվարի 8-ի նիստին ամենևին չեմ գնացել։ Ուրեմն «Մշակը», «Արորը» և Յովհաննեան դպրոցը—գոնէ այսքանը հաստատ գիտեմ—չեն մասնակցել փետրվ. 8-ի որոշումներին և Յանձնաժողովի ընտրութեանը, ուստի սա իրավունք չունէր նրանց անունից և իբրև նրանց ներկայացուցիչ խօսելու։

2) «Բացատրութեան» ներքև ստորագրված է «Հայ տպ. 400-ամեայ Թիֆլիսի Յոբելեանական Յանձնախումբ», իսկ բացատրութեան մէջ գրված է, ի միջի այլոց. «Յանձնախումբս յունիսի 9-ին, XIV նիստում, միաձայն որոշեց...»։

Յանձնախմբի ցուցակը տպված է «Հորիզոնի» նոյն № 28-ում. դրանք են՝ (սպիտակ քվէների առավելութեան կարգով) բժ. Զարգարեան, Ալ. Խատիսեան, Գ. Կաֆեան, Գր. Վարդանեան, տիկ. Միլեան, տիկ. Ալիբէգեան, Յ. Խունունց, Ց. Ակունեան, Իս. Յարութիւնեան, Ս. Աթանասեան, Ն. Լալայեան, Լէօ, Շիրվանզադէ, բժ. Մինասեան, Նար-Դոս։ «Բացի դրանից բաց քվէարկութեամբ ընտրվել են Եփրեմ եպիսկոպոս և Գաբրիէլ Սունդուկեան Յանձնաժողովի պատուավոր անդամներ»։

Արդ՝ երբ «բացատրութիւնը» անվերապահ կերպով ստորագրված է «Յոբելեանական Յանձնախմբի», և երբ յայտարարված է թէ որոշումը կատարվել է «միաձայն»՝ ամեն մարդ իրավունք ունի, նոյն իսկ պարտավոր է մտածել, որ վերոյիշեալ բոլոր անձերը (բացի վախճանածից) ձայն են տվել այդ որոշման և համամիտ են նրան։ Ամեն մարդ պիտի գայթակղվի կարծելով թէ Յանձնախմբի պատուավոր անդամ սրբ. Եփրեմ եպիսկոպոսը հանդուրժել է մասնակցելու Յանձնաժողովի յունիսի 9-ի նիստին և համակարծիք է նրա որոշումներին։ Այն ինչ բացարձակապէս յայտնի է, որ սրբազանը այդ նիստին չէ մասնակցել, նրա արձանագրութիւնը չէ ստորագրել և նրա որոշմանը համամիտ չէ, այլ ամենայն սըրտով ցանկանում է, որ յոբելեանական տօնը տօնվի Էջմիածնում՝ Կենտրոնական Յանձնաժողովի որոշման համաձայն։

Այդպիսի «կարևոր» բացատրութիւն տըպելիս՝ Յանձնաժողովը պէտք է շատ նրբանկատ լինէր և անշուշտ մի առ մի նշանակէր այն անձերի անունները, որոնք ներկայ են եղել յունիսի 9-ի նիստին, միաձայն որոշումներ են կայացրել և համակարծիք են «կարևոր բացատրութեան»։ Որովհետև, կրկնում եմ, այդ «բացատրութիւնը» ամեն տեսակէտից չափազանց պատասխանատու բան է, և աններելի է անմեղ մարդկանց մեղսակից և պատասխանատու դարձնել։

3) «Բացատրութեան» մէջ Յանձնախումբը յայտնում է, թէ «V նիստում (մարտի 17-ին) յատկապէս զբաղվել է կազմելու մի ցուցակ բոլոր հայկական ընկերութիւնների, թեմ. և ծխական դպրոցների և հայ լրագրութեան, որոնց և որոշել ու դիմել է մի շրջաբերականով և խնդրել նրանց աջակցութիւնն ու օգնութիւնը, որպէսզի որքան հնարավոր է փառահեղօրէն տօնվի Հայոց տառերի գիւտի 1500 ամեակի և Հայ Տպագրութեան 400-ամեայ կրկնակի և անզուգական յոբելեանը»։

Այս ցիտատում իմ նոտրագրած խօսքերը կասկածներ են ծագեցնում։ Յանձնաժողովը, որ ընտրված էր փետրվարի 8-ի նիստում՝ ընտրողներից լիազօրութիւն էր ստացել միայն և միայն «Հայ Տպագրութեան 400-ամեայ յոբելեանը» տօնելու. թէ այդ և թէ յունվարի 28-ի ժողովում ոչ մի խօսք չէ եղել գրերի գիւտի 1500-ամեակի յոբելեանն ևս կազմակերպելու։ Ուրեմն, եթէ ճիշդ է այն, ինչ որ Յանձնախումբը յայտնում է վերը մէջ բերված հատվածում՝ այն դէպքում նա կատարել է իրավաբանական զեղծում և ի չարն է գործ դրել ընդհանուր ժողովից իրան տրված լիազօրութիւնը։

Կասկածը բարդանում է և հետևեալ իրողութեամբ։ Յանձնախումբը ապրիլի 28-ին մի տպագրված հրավէր է ուղարկել ինձ, իբրև Մարիամեան-Յովհաննեան օրիորդաց դպրոցի տեսչի, որի մէջ գրված է. «Հայկական Տպագր. Յոբել. Յանձնախումբս... իր յանձն առած՝ Հայկական տպագրութեան 400-ամեակի հանդէսները կազմակերպելու համար դիմում է և ձեզ խնդրում, որ բարեհաճէք ձեր նիւթական նպաստով հնարաւորութիւն ընծայել իրան՝ գլուխ բերելու կազմակերպչական գործը»։ Ստորագրել են Գործադիր Յանձնաժողովի նախագահներ՝ բժ. Ար. Զարգարեան, Լէօ և անդամ քարտուղար Գ. Վարդանեան։ Ինչպէս տեսնում ենք, այս պաշտօնական դիմումի մէջ խօսք է

*) Թիֆլիսի Յոբելեանական Յանձնաժողովի հրատարակած «Կարևոր բացատրութիւնը» «Մշակի» խմբագրատան մէջ առիթ տվեց քննութեան և այս առիթով արտայայտվեցին կարծիքներ, որոնք տեղ գտան թէ՛ Հ. Ա.-ի յօդվածներում և թէ՛ ներկայ յօդվածում։ Սրանով է բացատրվում այն իրողութիւնը, որ իմ յօդվածում շատ անգամ կրկնվում է այն, ինչ որ արդէն տպված է Հ. Ա.-ի յօդվածներում։ Ս. Մ.

Իտալական պատերազմն իսկ կը ներկայացուի իբր «Խաչի» և «Մահիկի» միջև մղուած կռիւ մը։

Անիկա զրպարտութիւն մը չէ, իրականութիւնն է։ Կիրասօնի մէջ հրատարակուող թերթին ըրած խօսքերը չմոռցաք կարծեմ։

Հիմա թողունք Թիւրք թերթերու խմբագրականները և փոխադրուինք ընթերցող հասարակութեան մէջ։

Երևակայեցէք Վանի Կարճկան գաւառակը, կամ Բիթլիսի Խոյթ գիւղը։ Սրճարանի մը անկիւնը հօջա մը նստած «Թէրջիման» կամ «Թանին» կը կարդայ և իր շուրջը հաւաքուած բազմութիւն մը գինք մտիկ կընէ, երկինքէն պատգամ բերողի մը խօսքերը լսելու պէս։

Հօջան կը կարդայ «քրիստոնեաներու» անհակողմէ, «խաչին» կողմէ գործուած անհամար սպանութիւնները, ոճիրները, անիրաւութիւնները, յափշտակութիւնները։ Ունկնդիրները զարմանքով ու գայրոյթով կը հետևին ու կը լսեն, թէ քրիստոնեայ իտալացիները տղաքը ու կիները ջարդեր են, թէ՝ բուլգար քրիստոնեաները երկու խալամ սպաններ են, թէ՝ Կրետէի քրիստոնեաները նորէն խալամ մը խողխողեր են։

— Հը՞մ,— կըսեն անոնց մէջէն ոմանք,— «խընզըր գեավուր» ներուն դաս մը պէտք է տալ։

Ու իրենց շուրջ, իրենց դրացի գտնուող առաջին քրիստոնեան հայն է։ Ու այլ ևս պէտք չէ զարմանալ, երբ Խոյթի մէջ ութը հայ և Կարճկանի մէջ չորս հայ սպաննուին և Սղերդի մէջ խաչը անարգուի։

Եկուր դուն անոնց հասկցուր, թէ հայը և իտալացին, հայը և կրետացին, հայը և բուլգարը իրարմէ տարբեր են, թէ՝ մէկուն գործած ոճիրին, սպանութեան համար միւսը յանցաւոր չէ, թէ՝ հայը իր հայրենակիցը, իր եղբայրն է, որ նոյնչափ շահ ունի այս երկրին մէջ ու նոյնչափ կզգուի դուրսէն եղած ոևէ յարձակումէ մը կամ ոևէ անիրաւութենէ մը։

Ոչ, անիկա, այդ թերթը ունկնդրող տգէտ, միամիտ գիւղացին, գիտէ միայն, թէ ոճիրի, անիրաւութեան, յարձակումի ենթարկուողը իրեն պէս խալամ մըն է, իր կրօնակիցն է և հայն ալ սպանիչներուն, անիրաւողներուն, յարձակողներուն կրօնակիցն է։

Ու ահաւասիկ խանգարուեցաւ այն համերաշխութիւնը, որուն համար արիւն քրտինք կը թափեն Թիւրք թերթերը և որուն համար կը դողան հայ թերթերը։

Ոչ, ով մեր Թիւրք պաշտօնակիցները, ձեր այդ մտայնութիւնը թօթափեցէք այլևս, եթէ անկեղծօրէն կուզէք, որ այս երկրին զանազան տարրերը իրարու հաշտ աչքով նային, ու որպէս զի կրօնքի Թիւր ըմբռնումները անանցանելի խրամատներ չբանան միևնոյն հայրենիքին զաւակներուն միջև, ձգեցէք այլևս խալամի քրիստոնեայի անիմաստ խօսքերը։

(«Ժամանակ») Յովհ. Պօղոսեան

ՀԱՆԴԷՍ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

(400-ամեակի առիթով)

Բոստոն, 17 յունիս (ն. տ.)

Յունիս 16 (ն. տ.) կիրակի Ամերիկայի հայ գաղութին և մասնաւորապէս Հայ Ուսանողական Միութեան մէջ պատմական նշանակելի օր մը հանդիսացաւ. առաջին՝ անոր համար որ Ատլանտեանի այս ասպնջական ափերուն վրայ՝ հայրենի հողէն վիթխարի անջրպետով մը բաժնուած՝ տարագիր հայ գաղութը հայ հոգիով ակաղձուն ժամ մը ըմբոշխնեց տօնելով հայ տպագրութեան 400-ամեակին գեղեցիկ հանդէսը։ Երկրորդ՝ հայ գաղութին ծոցէն նոր ծնած ու տակաւ կազմակերպուած ու բազմնաւորած Ուսանողական Միութիւնը իր հրախայրերք պտուղը տուաւ մեծ գոհողութիւններով կազմակերպելով հանդէս ու անոր կից ցուցահանդէսը։

Պէտք է յիշել սակայն, որ այս գաղութին մէջ հանդէսներ, հրապարակային ժողովներ այնքան յաճախ սարքուած են ու կը սարքուին, որ գրեթէ ալ հասարակ տեղիք դարձած են, չըսելու համար տաղտկալի։ Սակայն այս հանդէսը կը տարբերէր այս բոլորէն անով որ՝ ասիկա հանդէս մը ըլլալէ աւելի խրախճանքի, անպատում միացումի աղաղակ մըն էր փրցուած հայ կուրծքերէն հայ տպագրութեան 400-ամեայ երկարատև ու խոստմնալից գործունէութեան առիթով։

Հանդէսը տեղի ունեցաւ Բոստոնի Փէյն Միմօրիըլ Հօլի մէջ մայիս 26-ին (ն. տ.) կիրակի ժամը 3-էն մինչև 6։

Սրահին բեմը գրաւած էին կիսաբոլորակաձև Միութեան դիւանի անդամները, ամերիկահայ մամուլի ներկայացուցիչները, օրուան ատենախօսները և Բոստոնի սոմ. հիւպատոս Ավրամ Ֆախրի էֆէնդի։

Ուս. Միութեան ատենապետ տիար Ռ. Ս. Բագրատեան, Կօլըմպիա համալսարանէն ընթացաւարտ, քանի մը ազդու խօսքերով ժողովը բացաւ, շեշտելով օրուան հանդէսին բացառիկ կարևորութիւնը և յիշելով միանգամայն, որ Հայ Ուս. Միութիւնը զգալով զայս սարքեց այս ժողովը և յարակից ցուցահանդէսը, որ անդրանիկն է տարուան մէջ կատարուելիք նոյնօրինակ տօնախմբութեանց։

«Ազգի» խմբագրապետ տիար Արմենակ Ն. Նազարէթեան հայ գրչագրութեան պատմութիւնը ըրաւ, մէջ բերելով թէ «գրչագրութիւնը հայոց մէջ շատ կանուխէն գոյութիւն ունէր, զոր կապացուցանեն հինէն մնացած կարգ մը բառեր, օրինակ արձանագրել, գրոց եայլն։ Սակայն զանազան պատճառներով գրչագրուած գրքերը կորսուած են և ամենէն հինը ութերորդ դարէն անդին չանցնիր»։

Տիար Վահան Քիւրքճեանի «Հայ տպագրութեան պատմութիւնը» ուսումնասիրութեան ամփոփումը կարդաց Ուս. Միութեան փոխ-ատենապետ տիար Արսէն Ջօրպաճեան Եյլ համալսարանէն։

«Ամերիկահայ տպագրութեան» ծագումին ու զանազան դիմայեղումներուն վրայ հետաքրքրաշարժ ուսումնասիրութիւն մը ներկայացուց անգլիերէն «Արմէնիա» թերթի խմբագիր տիար Արշակ Տ. Մահտէսեան։

Տիար Ա. Ջամիչեան ներկայ հանդիսականներուն ներկայացուց օսմանեան հիւպատոսը եւ բեմ հրաւիրեց զայն խօսելու։ Հիւպատոսը հայ երիտասարդներու Ամերիկայի մէջ ցոյց տուած ուսումնատենչ ու յառաջադէմ ոգիին ու փայլուն յաջողութիւններու մասին գովասանքի ճառ մը խօսեցաւ։

Մաղթանքեց թէ հայը ինչ յառաջդիմական ու շինարար գործունէութիւն մը ունեցած է օսմանեան հողին վրայ, և ինչպէս լուսաւոր երկրի մը մէջ, որպիսին է Ամերիկան, կը գտնուին հայ երիտասարդներ, որոնք իրենց հազարաւոր մրցակիցները գլել անցնելով բարձր դիրքերու հասած են և նոյն իսկ ամերիկեան համալսարաններուն մէջ դասախօսելու պատիւին արժանացած են։

Յետոյ կարգով ներկայացուեցան ամերիկահայ մամուլի ներկայացուցիչները, որոնք առուր պատշաճի շատ կարճ ուղերձներ ըրին։

«Ազգի» կողմէն խօսեցաւ՝ տիար Ա. Ն. Նազարէթեան, «Ասպարէզի» կողմէն՝ տիար Ջէօքիւրեան, «Հայրենիքի» կողմէն՝ տիար Ս. Վրացեան, «Կոչնակի» խմբագրութեան կողմէն՝ դոքթ. Տ. Հ. Գապագճեան, «Հանդէս Ամսօրեայի» խմբագրութիւնն ալ հաճած էր իր ներկայացուցչին՝ տիար Տ. Տիքիճեանի միջոցով յայտնել իր զգացումները։

Նիւ-Եորքի հայ առաք. եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան, Հայկական Միութեան, Պարսկահայ Կրթասիրացին և Փորթուգալեանի յոբելեանական յանձնախումբին կողմէ իբր ներկայացուցիչ ղրկուած էր տիար Ե. Մարութեան, որ ի դիմաց յիշեալ չորս հաստատութեանց շնորհաւորական խօսքեր ըսաւ։

Պ. ատենապետը պատեհութիւն տուաւ ներկայ հասարակութեան, որ կարճ խօսքերով իրենց բաղձանքները յայտնեն անոնք, որ կը փափաքին։ Տիար Կ. Գարակիւլեան, Գ. Կիրակոսեան և ուրիշներ ներբողալի խօսքեր ըրին Ուսան. Միութեան այս ձեռնարկութեան համար և առաջարկեցին, որ հանգանակութիւն մը բացուի ներկաներուն մէջ, գոյացած արդիւնքով գրքոյկ մը հրատարակելու՝ ի յիշատակ հայ տպագրութեան այս 400-ամեակի հանդէսին, որ միևնոյն ատեն ամերիկահայ գաղութին մէկ արժանի ձայնն ըլլայ։ Ներկաները գոհունակութեամբ ընդունեցին այս առաջարկութիւնը։ Հանգանակութեան արդիւնքն եղաւ 43 տոլար 20 սէնթ։

Միութեան ընդհ. քարտուղարը կարդաց շնորհաւորական նամակներն ու հեռագիրները, որ ղրկուած էին Նիւ-Եորքի Հայկական Միութեան մարմինէն, Մ. Փորթուգալեանի գրական յոբելեանի յանձնախումբէն, Խարբերդի Միաց. Կրթ. Ընկ. վարչութենէն, Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութենէն, տիար Ս. Զօպանեանէ և զանազաններէ։

Իսկ հեռագրեր ղրկած էին դոքթ. Յ. Տատուրեան, դոքթ. Ն. Իգնայեան և «Կոչնակի» խմբագրութիւնը։

Հանդէսը վերջացաւ հանդիսականներու գոհունակ տպաւորութեան տակ։

Վահան Մեսրոպ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՓՈՔՐԻԿ ՆԿԱՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Երևի հասարակութիւնից շատերը չը գիտեն, որ Թիֆլիսում գոյութիւն ունի մի հայկական ընկերութիւն՝ «Կովկասի Հայոց Հրատարակչական Ընկ.» անունով։

Այս Ընկերութիւնը հաստատուած է 1910 թ. յունվարի 13-ին և նպատակն է՝

«§ 1. Տարածել լուսաւորութիւն։

«Այս բանի համար թոյլ է տրվում.

«ա) Հրատարակել հայերէն լեզուով ինքնուրոյն և թարգմանական ամեն տեսակ գրքեր, քարտէզներ, պատկերներ և տպագրական ուրիշ գործեր, բ) տարածել թէ սեփական և թէ ուրիշների հրատարակութիւնները. բայց այս՝ Ընկերութիւնը իրաւունք ունի հրատարակել նաև պարբերական հրատարակութիւններ»։

Ինչպէս տեսնում է ընթերցողը, այս Ընկերութիւնը շատ գովելի նպատակ ունի, վերին աստիճանի կօրրէկտ կանոնադրութիւնով, առանց զանազան տենդէնցիաների։

Այս Ընկերութեան նախ սաղմը կազմում էր նախկին «Թիֆլիսի Հայոց Հրատ. Ընկ.»-ը որը փակվեց Գոլիցինի կառավարչապետութեան ժամանակ։ Այս Ընկերութիւնը իր վերջին շրջանում մեծ գործունէութիւն ցոյց տուեց շնորհիւ մշակական կուսակցութեան եռանդուն գործունէութեան. տարեկան հրատարակութիւնները խոշոր թիւ էին հասնում, նաև Ընկերութեան բիւջէի գումարը։

Սպասելի էր, որ այդպիսի օրինակելի նախորդ ունենալուց յետոյ՝ մեր վերև յիշած Ընկերութիւնը կը գնայ իր նախորդի շաւղով։

Տեսնենք արդեօք այդպէս է։

Կ. Հ. Հրատ. Ընկ.-ը իր գոյութեան առաջին երկու տարում ընդամենը հրատարակել է... երեք հատիկ գիրք, որոնցից մէկը շատ ու շատ լղարիկ, իսկ մնացած երկու գիրքը թարգմանութիւն, այն էլ, եթէ չենք սխալվում, ոչ առաջին անգամ մեզնում լոյս տեսնող...

Սա մի գործունէութիւն է, որ ամօթ է «գործունէութիւն» անուանել, այլ աւելի ճիշդը՝ մի մեծ անգործունէութիւն է, և պէտք է զարմանալ, թէ ինչու այդ Ընկերութեան ընտրված անձինք քաղաքացիական քաջութիւն չեն ունեցել իրանց անպէտքութիւնն զգալու և իրանց տեղերն աւելի շնորհալի ու գործունեայ մարդկանց զիջելու...։

Նրանց նախազգացումը իրանց չէ խաբել. ահա հասնում է 1912 թ. և իբրև երկնքից մանանայ ընկնում է Ընկերութեան դրամարկղը հանգուցեալ Մանթաշեանի 10,000 ր. նուէրը, ապա ուրեմն այս տարվայ վերջը կարող են բաց ճակատով երևան գալ հասարակութեան առաջ իրանց «գործունէութիւնով...»։

Այսպիսի գործունէութեան գնահատումը թողնում ենք հասարակութեանը, իսկ այժմ այսքանը կասենք, որ օրերումս եղել ենք Ընկերութեան գրասենեակը՝ իբրև Ընկերութեան անդամ գրքեր ստանալու, սակայն մեզ պատասխանեցին այնտեղ, թէ ծառայողի բացակայութեան պատճառով՝ չեն կարող գոհացում տալ անդամներին, ուստի առաջարկեցին մեզ սպասել մինչև օգոստոսի կէսը, այսինքն երբ արձակուրդից վերադառնայ ծառայողը...։

Ահաւասիկ ձեզ, ընթերցող, Ընկերութեան կարգ ու կանոններ, որպիսին չէինք յանձնարարի նմանօրինակ ոչ մի ընկերութեան։

Այսպիսի մի «գործունեայ» վարչական մարմին հիմա տեսէք թէ ինչպէս է շահագործում իր պատահական դիրքը. տօնվում է «Մշակ» լրագրի 40-ամեայ հրատարակութեան յոբելեանը, ուրեմն մի տօն, մի գործունէութիւն, որի համար նաև կեանք է ստացել այդ Ընկերութիւնը։

Բնական չէ՞ր սպասել, որ այդ տօնն առաջինը շնորհաւորողը և ցնծացողը հէնց այդ Ընկերութիւնը պիտի լինէր։ Եթէ ոչ մի հաստատութիւն, ոչ մի անհատ չը կարողանար հասկանալ, թէ ինչ կը նշանակէ քառասուն տարի օր-օրի վրա գրել և տալ քառասուն մեծածաւալ և ստուար հատորներ, գոնէ այդ Ընկերութիւնը իր երկու տարուայ «գործունէութիւնով» պիտի հասկանար, որ «Մշակի» 40-ամեայ յոբելեանը մեր իրականութեան մէջ ամենաքիչը արժանի է խրախուսանքի՝ գոնէ մի քաղցր բառի, ժպիտի։

Իսկ ինչ ենք մենք տեսնում. «Հօրիզոնը» հրճուանքով հաղորդեց, որ այդ «գործունեայ» վարչութիւնը որոշել է... չը շնորհաւորել...

Այստեղ արդէն մեր գրիչը վայր ենք դնում և առանց մեր կողմից գնահատելու այս ապշեցուցիչ վարմունքը՝ անցնում ենք այդ «գործունեայ» վարչութեան մօտից...

Մեր նպատակն էր առանձնապէս ընդգծել այդ վարմունքը, որ մեր լրագրութեան և առհասարակ տպագրական գործի պատմութիւն գրողը մի անկիւն շնորհի այս դէպքին...

Շիրին

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ ԴԱՏԻ ՕԳՏԻՆ

Վ. Փափազեանը դատի է ենթարկելու (առ այժմ միայն սպառնալիք) Տ. Նազարեանին, որովհետև նա ի լուր աշխարհի ասաց՝ «Շնորհալի մատենագիր Վ. Փափազեանը իբրև լրագրող տուն թողնելու չէ, եւ նա վռնդված է բոլոր խմբագրութիւններից»։

Այժմ Տ. Նազարեանը ուղարկել է մեզ արտատպելու հետևեալը.

«Արշալոյս» լրագրում այսօր կարդացի իմ հասցէով մի լուտանք։

Երբ տեսայ յօդուածի տակ ստորագրութիւնը—Վ. Փափազեան, ինձ համար ամեն բան հասկանալի դարձաւ։

Ինձ յայտնի է Վ. Փափազեանի դէմքը գրական աշխարհում. ես գիտեմ նրա ստախօսութիւնը, նրա ամեն ընկերական շրջաններից վռնդված լինելը... Խմբագրութիւնները նրան լաւ գիտեն, իսկ Նիժնի-Նովգորոդի աւանտիւրան շատերին է յայտնի։ «Շաւիղ» լրագիրը այնպիսի տիտղոսներ տուեց նրան, որոնց այստեղ վերարտագրել չեմ ուզում։

Սակայն ես մտադիր չեմ զբաղվել Փափազեանի անձնաւորութեամբ։ Մեր ժամանակի լրջութիւնը ունի չափազանց կարևոր գործեր, որոնց առաջ պէտք է մոռացվեն մանր-մունր խծբծանքները։

Խաժակ

(«Մշակ» 1906 թ. № 8)

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՊՂԾՈՂԸ

«Պիղծը կուրացնում է, դա ճիշդ է։ Եւ նա, որ խօսում է պղծութեան դէմ, ինքն արդէն գրականութիւնը պղծող է հանդիսանում»։

ԼԷՕ («Ռուսահայ գր.» եր. 283)

Կարճ ժամանակ առաջ «Հօրիզոնը» մի քանի առաջնորդողներով աշխատում էր հերքել այն միտքը, թէ քննադատութիւնը վնասում է հայ գրականութեանը։ Առաջնորդող յօդուածների հեղինակն օտար դպրութիւններից բերած օրինակներով ու երկար պատճառաբանութիւններով ձգտում էր ընթերցողին համոզելու, թէ հեղինակների մասին տարբեր կարծիքներ ունենալը բնական է, և բացասական քննադատութեան դէմ տրտնջալը՝ մտավախութիւն։ Ինչ կարծիք էլ որ կազմած լինէինք մինչև այն ժամանակ «Հօրիզոնի» մասին, այնուամենայնիւ ազնուութիւնը պահանջում էր ասել, որ այս առաջնորդողների գլխաւոր միտքն ճիշդ է. յիրաւի, քննադատութիւնից վախենալ և քննադատողներին հալածել՝ նշանակում է լոյսից վախենալ և ճշմարտութիւնը որոնող մտքերը հալածել։

«Բայց ա՛խ, երբ ա երկինքը մէկ կերպի մնացել, որ մարդի սիրտը մնայ» (Խ. Աբովեան)։ Ո՞րբ է «Հօրիզոնը» կամ նրա առաջնորդողների հեղինակը ճշմարտութիւնը գնահատողի բարձրութեան վրա մնացել, որ այս դէպքում մնար։

Անցաւ մի քանի օր։ Մոսկվայում լոյս տեսաւ «Գարուն» ալմանախի Գ. գիրքը, որի մէջ տպված էր «զուլումի» աշուղ Աւետիս Ահարոնեանի մասին բացասական եզրակացութիւնների յանգող մի քննադատութիւն։ Սովորական մի երևոյթ։ Բայց արի, տես, որ «Հօրիզոնի» առաջնորդողների հեղինակը սաստիկ յուզվեց այս սովորական երևոյթից։ Եթէ «Գարունի» յիշեալ յօդուածը մեծ սխալներ էր պարունակում, ապա կարելի էր յանձնարարել պ. Լէօին, որ նա գրէ այն յօդուածի մասին. և նա հաւանօրէն բանասիրականներ կը գրէր մի քանի շաբաթ աշխատութեամբ. չէ՞ որ այս մարդը «Բրիտանական էնցիկլոպեդիայի» մինիատիւր հրատարակութիւնն է և մանաւանդ «հողաթափներ կրծելու» առաջին վարպետ։ Բայց քննադատութեան ազատութիւն քարոզող «Հօրիզոնն» այսպէս չը վարվեց։ Հայ հեղինակի երկերը գեղարուեստական տեսակէտից քննադատող յօդուածի դէմ հրատարակեց մի փրփրած առաջնորդող, որ չը տեսնված երևոյթ է մամուլի մէջ։ Եւ որ աւելի մեծ խայտառակութիւն է՝ առաջնորդողի հեղինակը իր ճշմարտութիւնը զարդարեց Գէօթէի այս խօսքերով. «Շունը հաջում է ձիաւորի վրա, որովհետև սա բարձր է նրանից»։ Այսքանն էլ բաւական չէր, վերջից աւելացրեց. «Պարզ է ասված»։ Ճիշդ որ պարզ էր ասված։ Ուզում էր ասել, թէ Ահարոնեանը

լինում միայն տպագրութեան 400-ամեակի մասին, և ոչ մի խօսք չը կայ գրերի գիւտի 1500-ամեայ յոբելեանի մասին։ Եթէ մարտի 17-ին իրօք Յանձնախումբը (թէկուզ ինքնակոչ կերպով) որոշած է եղել 1500-ամեակի յոբելեանն էլ կազմակերպել ու տօնել, ապա ինչու ապրիլի 28-ի պաշտօնական դիմումի մէջ չէ յիշատակուած այս վերջինի մասին։ Իսկ եթէ այդ ապօրինի որոշումը չը պիտի յայտարարվէր, չը պիտի իրագործվէր, այլ Յանձնախմբի արձանագրութիւնների մէջ պիտի մնար իբրև մեռած տառ, ապա ինչ խորհուրդ ունէր ներկայումս հրապարակ հանել, միթէ միայն ինքնակոչ ու գեղծարար կոչվելու համար։

Այս պատճառով հասարակութիւնը պէտք է միանգամայն անտես անէ Յանձնաժողովի մարտի 17-ի որոշման այն կէտը, որ վերաբերում է գրերի գիւտի 1500-ամեայ յոբելեանի կազմակերպութեան, և այդ խօսքը պէտք է նկատել, մեղմ արտայայտվելով, lapsus calami—գրչի սխալ, թիւրիմացութիւն։

Այս ուղղումները մտցնելուց յետոյ՝ դառնանք բուն հարցին։

Հայ Տպագրութեան Յոբելեանի Թիֆլիսի Յանձնախումբը փետրվարի 19-ին որոշած է եղել՝ յոբելեանը կատարել նոյեմբերի 25—26-ին, «հայկական տառերի գիւտի տարեդարձի օրը» (?). «այս որոշումը իր ժամանակին մամուլի մէջ էլ լոյս է տեսել»։

Յանձնախումբը տօնի փառահեղ լինելը ըմբռնել է հէնց նրանում, որ տօնախմբութիւնը ամեն հայաբնակ վայրերում միաժամանակ, մի օրվայ մէջ տօնվի... Իր հրատարակած «Հրավէրի» մէջ առանձին շեշտել է միաժամանակ տօնելու անհրաժեշտութիւնը՝ դնելով նաև իր առաջարկը, թէ ցանկալի է տօնել նոյեմբերի 25—26-ին, «Հայոց տառերի գիւտի տարեդարձին»։

«Հրավէրի» հրատարակութիւնը փոքր ինչ ուշացել է, որովհետև Յանձնախումբը, կամենալով տօնին համազգային բնաւորութիւն տալ, որոշել է դիմել Վեհ. Հայրապետին և խնդրել նրանից, որ իր բարձր հովանաւորութեան տակ վերցնէ Յոբելեանական Յանձնախումբը։ Այս իմաստով գրութիւնը ուղարկվել է ապրիլի 23-ին, և գրութեան մէջ յիշատակված է եղել նաև, թէ յոբելեանը տօնվելու է նոյեմբերի 25—26-ին։ Պատասխանը ուշանում է. Յանձնախումբը հեռագրով դիմում է դիվանապետ հ. Բագրատ վարդապետին, որ և հեռագրով պատասխանում է, թէ «Էջմիածնում կազմվել է Յոբելեանական Կենտրոնական Յանձնախումբ. մանրամասնութիւնները նամակով»։ Այդ մանրամասնութիւնները հ. Բագրատ վարդապետը հաղորդում է № 360 պաշտօնական գրութեամբ, մայիսի 16-ից։ Այս գրութեան մէջ Յանձնախումբը «ոչ մի հեռաւոր ակնարկ իսկ» չէ գտել (?) Վեհափառից խնդրած բարձր հովանաւորութեան մասին»։ «Այսպիսի անբացատրելիօրէն անուշադիր վերաբերմունքը,—ասված է բացատրութեան մէջ,—խիստ ծանր տպաւորութիւն գործելով մեզ վրա՝ Յանձնախումբը յունիսի 9-ին... միաձայն որոշեց. նկատելով 1) որ այդպիսի վերաբերմունքը միանգամայն անհասկանալի ու անտրամաբանելի էր, հետևաբար և խիստ վիրաւորական. 2) որ Էջմիածնի Կենտր. Յանձնաժողովի նշանակած հոկտեմբերի 13-ը շատ կարճ ժամանակ էր, նպատակայարմար կերպով տօնելու համար համազգային մեծ տօնը և 3) որ նոյեմբերի 25—26-ը արդէն թիւրքահայ կենտրոնում՝ Պօլսումն էլ պաշտօնապէս ընդունվել ու յայտարարվել է (?), ուստի Յանձնախումբս երկրորդ անգամ շեշտում է իր առաջին որոշումը և հաստատում ու ընդգծում է, որ Յոբելեանը կը տօնվի Թիֆլիսում առաջիկայ նոյեմբերի 25—26-ին»։

Հարցը աւելի լաւ պարզելու համար հարկավոր է գոնէ համառօտիվ տեսնել, թէ ինչ է եղել կատարվելիս Էջմիածնում այս յոբելեանի հարցի առիթով։ Սրա համար բաւականաչափ նիւթ է մատակարարում «Արարատի» մայիս-յունիսի միացեալ համարը, որ պարունակում է պաշտօնական գրութիւններ և պ. Գ. Ալթունեանի յօդվածը։

Յօդվածից տեղեկանում ենք, որ այս տարվայ դեռ սկզբում Գէորգեան ճեմարանի մանկավարժ. խորհրդի հերթական խնդիրների շարքում դրված է եղել հայկական տպագրութեան դարավոր յոբելեանը տօնելու հարցը, և ճեմարանի մանկավարժական խորհրդի փետրվարի 21-ի նիստը իր խորհրդակցութեան նիւթ է դարձնում այդ կարևոր հարցը և միաձայնութեամբ ցանկալի համարում, որ Էջմիածինը նախաձեռնող հանդիսանայ այդ մեծ յոբելեանի կատարման գործում... և որ տառերի գիւտի 1500-ամեակն եւ տօնվի տպագրութեան 400-ամեակի հետ... Խօսվում է նաև այն մասին, որ այդ համազգային մեծ տօնը կատարվի առաջիկայ հոկտեմբերի 13-ին, ս. Թարգմանչաց օրը։ Մանկավարժական ժողովը ընտրում է յանձնաժողովը, որ հարցը մշակելով ու ձևակերպելով զեկուցանում է մանկ. ժողովին ապրիլի 10-ին։

Ժողովն ընդունում է զեկուցումը, որ ճեմարանի տեսուչ հ. Բագրատ վարդապետի միջոցով ներկայացվում է Նորին Վեհափառութեան ի տնօրէնութիւն։ Վեհափառ Հայրապետի կոնդակով, ապրիլի 25-ից (որի պատճէնը զետեղված է «Արարատում») կազմվում է Յոբելեանական Յանձնաժողով, բաղկացած 12 անդամից, որոնցից 7-ը Էջմիածնի միաբանութիւնից, իսկ 5-ը ճեմարանի ուսուցիչներից, որին յանձնարարվում է՝ «փութով գումարել ժողով և վասն կազմակերպելոյ զգործ յոբելեանի մշակելոյ զմանրամասն ծրագիր մասնակցութեան ս. Էջմիածնի 400-ամեայ յոբելեանի հայ տպագրութեան և ներկայացուցանել ի վախճանական տնօրէնութիւն» Վեհափառ կաթողիկոսի։ «Յանձնաժողովի ուշադրութեանն է յանձնվում ճեմարանի Մանկ. խորհրդի այդ առիթով կատարած ամբողջ գործի պատճէնը»։

Յանձնաժողովի որոշումներից յիշելու է հետևեալները. «Յանձնաժողովը միաձայն ցանկութիւն է յայտնում միացնել Հայկական տպագրութեան 400-ամեայ տօնը Մեսրոպեան գրերի գիւտի 1500-ամեակի հետ... խնդրել Վեհափառ Կաթողիկոսին՝ հանդէսի տօնակատարութիւնը նշանակել առաջիկայ աշնանը՝ Սուրբ Թարգմանչաց (այս տարի այդ տօնը գալիս է հոկտ. 13-ին) և կամ մի այլ օր, կոնդակով յայտարարել և առաջարկել այդ տօնը ազգովին կատարելու հայութեան բոլոր մասերում, տօնելով եկեղեցիներում, դպրոցներում և բոլոր ազգային հաստատութիւնների մէջ»։ Վեհափառ Կաթողիկոսը Յանձնաժողովի զեկուցումն ընդունելով՝ մայիսի 7-ին մակագրութեամբ կարգադրում է ի միջի այլոց (ա) միացնել Հայ տպագրութեան 400-ամեայ յոբելեանի հանդէսը տառերի գիւտի 1500-ամեակի հետ և կատարել այդ մեծ յոբելեանն այս տարի հոկտեմբերի 15-ին, ս. Թարգմանչաց տօնին... Գրել այս մասին կոնդակներ Յանձնաժողովի և բոլոր առաջնորդների անունով»։

Այս երկու տեղեկութիւնների հիման վրա՝ համեմատելով յոբելեանական տօնին վերաբերեալ գործունէութիւնը Թիֆլիսում և Էջմիածնում՝ տեսնում ենք, որ այս երկու տեղումն էլ պաշտօնապէս միմեանցից անկախ կերպով, յունվարին միտք է ծագում կազմակերպել յոբելեան, որ և փետրվարից սկսած սկսվում է մշակվել (Թիֆլիսում՝ Յանձնաժողովի ձեռքով, որ իր հիմնական որոշումներն անում է փետրվարի 19-ին, Էջմիածնում՝ ճեմարանի մանկավարժական խորհրդի միջոցով, որի հիմնական որոշումները տեղի են ունենում փետրվարի 21-ին և վերջ ի վերջոյ արժանանում են հայրապետական հաստատութեան)։ Թիֆլիսի Յանձնաժողովը ապրիլի 23-ի գրութեամբ դիմում է Վեհափառ Կաթողիկոսին, խնդրելով նրա հովանաւորութիւնը. ճիշդ այդ միջոցին Վեհ. Կաթողիկոսը կարգադրում է՝ կոնդակով հաստատել Կենտրոնական Յոբելեանական Յանձնաժողով, և Թիֆլիսի Յանձնաժողովի խնդիրը դեռ Էջմիածին չը հասած՝ կոնդակը արդէն տրված է լինում, ապրիլի 25-ին։

Ստ. Մալխասեանց

(Կը շարունակուի)

ձիաւորն է, իսկ «Գարունի» քննադատը՝ միւս կենդանին, որ ցած լինելով նախանձից հաչ... ներողութիւն, չարախօսում է բարձրի մասին։

Իսկ որտեղ մնաց քննադատութեան ազատութիւնը։ Ինչու հանդամ մտավախութեան դէմ ցոլացող շանթերը։ Ջուր մի փնտռէք, ընթերցող, յիշած առաջնորդողների մէջ հետեւողականութիւն և տրամաբանութիւն։ Այնտեղ կայ միայն կիրք, որ յիրաւի կուրացնում է մարդու, և մի գաւզիր ձեռք, որ պղծում է գրականութիւնը։

Բայց տրամաբանութիւնը վրէժխնդիր է, պարոններ, և մենք, որ յիշողութեան թուլութիւն չունենք, կարող ենք ասել «Հորիզոնի» առաջնորդող յօդուածների հեղինակին.

— Եթէ Ահարոնեանին քննադատողի երեսին Լէօի օրգանը շպրտում է Գէօթէի խօսքը, ապա աւելի մեծ իրաւունք չունենք հայոց նորագոյն գրականութեան Զոյլի—Լէօի երեսին ասելու նոյն նախադասութիւնը։ Զէ որ Լէօն աւելի խստութեամբ է խօսել իրանից բարձրերի, այն է Յովհ. Թումանեանի, Յովհ. Յովհաննիսեանի, Շիրվանզադէի, Մուրացանի և Փափազեանի մասին։ Տրամաբանութիւնը վրէժխնդիր է է, պարոններ։ Եթէ Ահարոնեանը «ձիաւոր» է, չէ որ «ձիաւորներ» են նաև յիշած հեղինակները։ Եւ կամ եթէ «Գարունի» քննադատը...

Բայց բաւական է. մերկացնենք գրականութիւնը պղծողին, սակայն չը գնանք նրա ետևից։

Incognito

Մեծ-Ղարաքիլիսա

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Ուսում. յանձնաժողով եւ կաթող. դիւանի խորհուրդ

Վաղարշապատ, 12 յուլիսի

Գէորգ Դ. կաթողիկոսից սկսած մինչև հանգ. Իզմիրլեան կաթողիկոսը Էջմիածինն ունեցել է ձեռնհաս անձնաւորութիւններից կազմված ուսումնարանական յանձնաժողովներ, և վերջին կաթողիկոսները՝ դիւանի խորհրդի անդամներ։ Ներկայ Վեհափառ Հայրապետն էլ, կամենալով գնալ իր նախորդների շաւղով, ունի թէ ուսումնարանական յանձնաժողովի անդամներ և թէ դիւանի խորհրդի անդամներ։ Ուսումնարանական յանձնաժողովի անդամներն են՝ Մեսրոպ եպ. (նախագահ), Բագրատ վարդ. (ճեմարանի տեսուչ և դիւանապետ), Մուշէ վ. (գանձապահ), Մատթէոս վ. (սինօդի անդամ), Բաբգէն վ. (սինօդի անդամ), Մեսրոպ վ. Մաքսուդեան և ճեմարանի ուսուցիչներ Գ. Եղիշեան և Գ. Ալթունեան։

Ինչպէս իմացանք, անհրաժեշտ դէպքում սրանք հրաւիրելու են այս կամ այն խնդիրներում և զանազան դպրոցական հարցերում ձեռնհաս անձանց։ Սրանք դպրոցական և ուսումնարանական գործերի համար խորհրդակցելու են և մէջտեղ եկած հարցերի ու խնդիրների մասին իրանց եզրակացութիւնները և կարծիքները կը ներկայացնեն Նորին Վեհափառութեանն ի տնօրինութիւն։

Դիւանի խորհրդի անդամները հետեւեալ անձնաւորութիւններն են. Բագրատ վ. (նախագահ), Մատթէոս և Բաբգէն վարդապետներ։ Սրանք պէտք է բոլոր գործերը քննեն և ներկայացնեն Վեհափառին։

Վ. ք. Աղազադեան

—

Անապահով մի ամառանոց

Տեբեդա, 8 յուլիսի

Տեբեդա ամառանոցը գտնվում է համանուն գետի ափին, կուբանեան շրջանում, որը հետզհետէ դէպի իրան է քաշում, նոյն իսկ արտասահմանեան հարուստ կուրորտներից՝ թոյլ կազմուածք և թոքախտ ունեցողներին։

Այս տարի եկողների թիւը շատ քիչ է. պատճառները հետեւեալներն են. նախ՝ ճանապարհի անապահովութիւնը, երկրորդ՝ բնակարանների անյարմարութիւնը և երրորդ զուարճալի տեղերի բացակայութիւնը։

Ամսիս 4-ին և 5-ին երկու ֆուրգոն թալանեցին աւազակները։ Թալանվածների մէջն էր մի հիւանդ ռուս ստուդենտ ուսանող։ Երէկ ուսանողի օգտին հանգանակութիւն բացվեց տեղիս ամառանոց եկողների մէջ։ Միևնոյն ժամանակ եղաւ բազմամարդ ժողով, ուր որոշվեց դիմել Եկատերինոդար՝ կառավարութեան ներկայացուցիչներին և ապահովութիւն խնդրել։ Բնիկ մահմեդական ղարաչայեցիներն էլ իրանց կողմից 30 զինված ծպտեալ մարդիկ ուղարկեցին աւազակներին բռնելու։ Ոչ ոք բիսկ չէ անում Տեբեդայից դուրս գալ։ Սարսափահար ժողովուրդը ժամը 7-ից փակվում է սենեակում։ Թէ ինչ հետեւանք կունենայ աւազակներին բռնելու ուղարկված մարդկանց աշխատութիւնը, անկարելի է գուշակել։

Ս. ք. Տէր-Յովհաննիսեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Ալ. Քալանթարը վերջերս մի շրջագայութիւն կատարեց մեր երկրի այլ և այլ վայրերում։ Այցելեց Շուշի, նմանապէս լինելով Ղարաբաղի զանազան տեղերում, որտեղից անցաւ Զանգեզուր և ապա Գորիս, իսկ յետոյ Հին-Նախիջեանի գաւառը, և ամեն տեղ լաւ ընդունելութիւն գտաւ։ Կիրակի, յուլիսի 15-ին, Ալէքսանդրոպոլի գիւղատնտեսական դասընթացքներում, բազմաթիւ ունկնդիրների ներկայութեամբ, կարդաց մի քանի դասախօսութիւն, որտեղից նոյն նպատակով մեկնեց Մեծ-Ղարաքիլիսա։

◆ Կիրակի, յուլիսի 15-ին, Թիֆլիսի նահանգապետ Չերնեավսկին, քաղաքագլուխ Ալ. Խատիսեանը և մի քանի ձայնաւոր առաւօտեան պնացքով մեկնեցին Կաանկա կայարանը այնտեղի աղբիւրները դիտելու համար։

◆ Կովկասի զանազան տեղերից հաղորդում են, որ այս տարի շատ է տարածված ֆիլօկսէրա հիւանդութիւնը խաղողի այգիներում։

◆ Սեպտեմբերից Ներսիսեան դպրոցում ուսումը կը սկսվի նոր շինութեան մէջ։ Հին շինութիւնը մաս-մաս տրվում է կացարանների համար։

◆ Անդրկովկասի երկաթուղիների կառավարիչը պատժի սպառնալիքով կարգադրել է գնացքները քննող պաշտօնեաններին քաղաքավարի վարվել ճանապարհորդների հետ և թոյլ չը տալ իրանց կոպիտ վերաբերմունքով այն անհամար գանգատներին, որ ստացվում են համարեա ամեն օր։

◆ Կ. Հ. Բ. Ընկ. Սղնախի վարչութիւնը որոշել է բանալ մանկական պարտէզ։

◆ Յուլիսի 10-ին Կ. Հ. Բ. Ընկ. Թիֆլիսի հիմնարկութիւններն այցելեցին էքսկուրսիայով եկած Կարսի ծխական դպրոցի սաները ուսուցիչների հետ միասին։

◆ Շուշով քաղաքային վարչութեան վերաստուգիչ մասնաժողովը կը գումարվի դումայական մասնաժողովի քարտուղար ընտրելու համար։

◆ «Зак.»-ի ասելով, յուլիսի 13-ին «Դայլնայա Վարվարա» կոչված տեղում կայացաւ մենամարտ իշխ. Դ. Բագրատիոն Մուխրանսկիի և պորուչիկ Բակրաձէի միջև։ Հետեւանքում երևաց, որ իշխանը ծանր վիրաւորված է։ Մենամարտը կայացաւ իշխանութեան թոյլտուութեամբ։

◆ Յուլիսի 15-ին Քութայիսի նահանգի բնակչուհի Մարկա Ակտիձէն, 24 տարեկան, իրան կեանքից զրկելու նպատակով խմեց կարբոլեան թթուտ անյայտ պատճառներով։ Թունաւորվածի կեանքին վտանգ է սպառնում։

◆ Պօստ-հեռագրատան գլխաւոր վարչութեան պաշտօնեայ Ֆրանցը ներկայումս քննում է Թիֆլիսի հեռագրատան գործերը։

◆ Թիֆլիսում նահանգական բանտի շինութեան առաջին յարկը արդէն պատրաստ է։ Աշխատանքները շտապով առաջ են ընթանում։

◆ Բագւում յուլիսի 12-ին տեղի ունեցաւ երկու դրամա. Բալախանսկայա և Մարինսկայա փողոցների անկիւնում Ջիձիկուբի առեւտրականի տանը, ըստ երևոյթին նախօրօք փոխադարձաբար համաձայնութեան գալով, սպանվեց Ջիձիկուբեի քաղաքացիական կինը, իսկ ինքը մահացու վիրաւորված է։

◆ Բագուի 6-րդ քաղաքամասի պրիստաւի օգնականի կին Վէրա Ալէքսանդրովան «բուլդօգ» ատրճանակով վիրաւորեց՝ անյայտ պատճառներից դրդված՝ Սալեանի գնդի պօդպօրուչիկ Ե. Դոտին։

ՄԱՑՐԱՔԱՂԱՔԻ ԹԵՐԹԵՐԻՑ

◆ *Կեանքի սարսափները.*—Կրասնօեարսկ քաղաքի գիւղերից մէկում, բազմամարդ ընտանիքի տէր մի մարդու կին՝ տէրութիւն էր անում իր կաթուածահար ամուսնուն 1½ տարի։ Ամուսնու տեսքը շատ էր ներգործում նրան, այնպէս որ մի քանի անգամ ուզեց նա վերջ տալ իր կեանքին՝ անձնասպանութեամբ։ Մօտ օրերում նա կախվեց իր տանը։ Ամուսինը չէր կարողանում փրկել նրան, զարթեցրեց 10-ամեայ իր աղջկան, որ և կտրեց չուանը։ Ցեառ դանակը վերցրեց ու խրեց ամուսնի փորը, ասելով՝ «ինչու ասացիր»։ Ամուսինը, մեռնելիս, շնորհակալութիւն արեց կնոջը և խնդրեց, որ նրան չը դատեն։

◆ *Չորրորդ Դումայի սկանդալների հաշիւը.*—Իր գոյութեան հինգ տարվայ մէջ 3-րդ Դուման սարքել է 38 սկանդալ ու 92 անկարգութիւն և աղմուկ։ Առաջին նստաշրջանում՝ 5 սկանդալ և 28 անկարգութիւն, երկրորդում՝ 10 սկանդալ և 29 անկարգութիւն, երրորդում՝ 15 սկանդալ ու 6 անկարգութիւն, չորրորդում առաջ է գալիս բէակցիա, երևի՝ յոգնածութիւնից. եղել են միայն 2 սկանդալ և 10 անկարգութիւն, իսկ հինգերորդում՝ 6 սկանդալ ու 19 անկարգութիւն։

◆ *Թերթի օժանդակութիւն.*—Առեւտրի մինիստրը որոշեց տալ տարին 1000 րուբլի օժանդակութիւն՝ «Русскій Мельникъ» թերթի խմբագրին։

◆ *Չոլերի թելեր.*—Նահանգ. գեմստվոյի սանիտարական հսկողութիւնը վաղուց ուշք էր դարձրել դիֆտէրիտի համաճարակի վրա Ջվենիգորոդսկի գաւառում և առանձնապէս՝ Սուպոնեվ և Սուրմին գիւղերում։ Կարճ ժամանակում Սուրմինում հիւանդացան 12 մարդ, իսկ Սուպոնեվում՝ 5։ Բանից երևաց, որ այդ վարակման տարածման օջախները եղել են այդ գիւղերի սրանապան (չոլերի) պատրաստող գործարանները։ Այս յայտնութիւնը առաջ եկաւ նրանից, որ հիւանդութիւնները առաջ էին գալիս այն ընտանիքներում, որոնք իրանց տներում չոլերի գործելու համար՝ թելերը ստանում էին յիշեալ գործարաններից։ Գտնելով դրա հետքը՝ սանիտարական բժիշկը վերցրեց մի քանի վիլակ այդ թելից և ուղարկեց հետազօտելու համար Դիմտրօպովի բակտերիօլօգիական ինստիտուտը։ Հետազօտութիւնը ցոյց տուեց, որ դիֆտէրիտը տարածում են իսկապէս չոլերի այդ թելերը։

◆ *Ուսանողների քահանայանալը.*—Խարկովի համալսարանի իրաւաբանական մասնաճիւղի ուսանող Ալմազովը դիմել է Խարկովի առաջնորդ Արսենին, խնդրելով ձեռնադրել իրան քահանայ, տալով իրան ծուխ նոյն թեմի քաղաքում։ Վերջին ժամանակները սա արդէն երրորդ դէպքն է՝ ուսանողների քահանայանալու։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ. ԳԵՂԱՐ.

ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Նոր-Բայազէտ, 9 յուլիսի

Շաբաթ, յուլիսի 7-ին, տեղիս դպրոցի թատրոնական դահլիճում, դերասան Սանթուրճեանը սիրողների մասնակցութեամբ խաղաց Պարոնեանի «Բաղդասար-Աղբար» 3 գործողութեամբ կօմէդիան։

Բաղդասարի դերը կատարեց ինքը Սանթուրճեան, իսկ կնոջ՝ Անուշի դերում բեմ դուրս եկաւ օր. Սիմոն-Աղայեան։ Փաստաբան Օգսէնի դերում Ռ. Ազարեան լաւ էր, մի աչխոյժ դերակատար բոլոր սիրողների թւում։ Միւսները՝ Խ. Ասատեան՝ Թորոս Էֆենդիի դերում, Բ. Խօջաէյնաթեան (Ռուբէն), Ա. Ենգիբարեան (Մելքոն), Հ. Մանուկեան (Գասպար) և օր. Ա. Սազաթէլեան (աղախին Շուշան) կարողացան հաւասարակշռութիւնը չը կորցնել՝ խաղի ամբողջութիւնը պահպանելու, որը ընդհանրապէս թոյլ անցաւ։ Գալով Սանթուրճեանին առանձնապէս, կասենք, որ նա շնորհալի դերասան է։

Մի բան, որ աւելի ախորժելի էր, այն էր, որ տեղերի գները էժան էին նշանակված՝ 40 կօպէկից մինչև 1 ր. 60 կ.։ Գուցէ այդ էր պատճառը, որ դահլիճում ասեղ գցելու տեղ չը կար։ Վերջին շարքերում շատ երիտասարդներ ոտքի վրա կանգնած էին, որոնք բոլորն էլ ինքնաբերաբար էին յաճախել թատրոն։

Ներկայացման վերջում տեղի ունեցաւ լարային երաժշտութիւն, որ կատարեցին երիտասարդ թառահաները՝ ջութակի և թառի վրա։ Կային նաև պարեր, սակայն շատերը չը մնացին պարերին մասնակցելու, քանի որ գիշերը բաւական անցել էր, նրա համար, որ խաղահանդիսանները երկար էին տեւում։ Դա պէտք էր աչքի առաջ ունենալ, քանի որ ամառվայ գիշերները կարճ են։ Խաղահանդիսաններում նուագում էր ասիական երաժշտութիւնը՝ դափ ու զուռնան։

Գալով ներկայացմանը, կասենք, որ լաւ կը լինէր, եթէ խաղացվէր «Պէպօն». դա աւելի այժմէութիւն ունէր գաւառական բեմի համար, որովհետև այս տարի յատկապէս մեծ դրամատուրգ Սունդուկեանի մահվան պատճառով գաւառական թատրոնը պարտաւոր է նախ և առաջ «Պէպօն» ցոյց տալ գաւառի ժողովրդին, որը կարդալով լրագիրներում այս տարվայ անցած-դարձածը Սունդուկեանի ստեղծագործութեան մասին, ականջները սրած սպասում էր լսել անմահ «Պէպօյին» բեմի վրա, չը նայելով որ դա դրվել է առաջներում թէև մի սովորական պիէս։ Իսկ այս տարի նրա հետաքրքրութիւնը գգալի է ժողովրդի մէջ ընդհանրապէս, ուստի այդ պատճառով «Պէպօն» անշուշտ պէտք է մտնէր գաւառական րեպերտուարի մէջ, ի հարկէ դեռ ժամանակ կայ և մեր դերասանները պարտաւոր են կատարել այդ՝ ի յիշատակ մեր մեծ դրամատուրգի։

Մոռացայ վերևը յիշել, թէ թատրոնում չէր մոռացված երկու տեղեր յատկացնել մամուլի ներկայացուցիչներին՝ մէկը «Մշակի», միւսը՝ «Հորիզոնի»։

Օրսորդ

ՆՈՐ ՍՏԱՑՎԱԾ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1) «Խաչված երազներ», բանաստեղծութիւնների ժողովածու Հրանտ Նազարեանցի, Կ. Պոլիս, 1912 թ., էջ 105, գ. 10 ղրուշ։ 2) «Բազմալեզուեան զրուցատրութիւն» (հայերէն, ռուսերէն, գերմաներէն, իտալերէն, յունարէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն, օսմաներէն), Զ. Տ. Ս. Փափազեանի, Կ. Պոլիս, 1912 թ., էջ 400, գ. 20 ղրուշ։ 3) «Ջենոր Գլակ հանդէպ արդիական քննադատութեան», գրեց Միհրան Յովհաննէսեան, Կ. Պոլիս, 1912 թ., էջ 214, գ. 15 ղրուշ։ 4) «Պեսսիմիզմի փիլիսոփան», Ե. Ֆրանգեանի, Երևան, 1911 թ., էջ 160, գ. 50 կ.։ 5) «Նանթա», Էմիլ Զօլայի, թարգմ. Սիմոն Խաչէնի, Կ. Պոլիս, 1911 թ., էջ 48, գ. 2 ղրուշ։ 6) «Կնիկարմատի չալվարը կամ մօղնի խրկէն», վօդեվիլ, Արտէմ (Ցաբութիւն) Եսայեանի, Թիֆլիս, 1912 թ., էջ 32, գ. 20 կ.։ 7) «Կաղլիկ քոթոթը», Էրնստ Սէտօն-Տօմպսօնի, թարգմ. Սալլիմեանի, Թիֆլիս, 1912 թ., էջ 44, գ. 20 կ.։ 8) «Միտն ու որբերը», հէքիաթ, Աթ. Խնկոյեանի, Թիֆլիս, 1912 թ., էջ 10, գ. 5 կ.։ 9) «Ստորերկրեայ կրակ», Ն. Ա. Ռուբակինի, թարգմ. Մ. Պ.-ի, պատկերազարդ, Թիֆլիս, 1912 թ. էջ 194, գ. 50 կ.։ 10) «La bataille de Tripoli» vécue et chantée par F. T. Marinetti, Միլան, 1912 թ., էջ 82.

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Կ. Պոլսից յատուկ սուրհանդակ ուղարկվեց Տրիպոլիս յայտնելու Էնվէր-բէյին՝ թէ Թիւրքիայի ներկայ ներքին ճգնաժամը ստիպում է հաշտութիւն կապել արտաքին թշնամու հետ։

◆ «Р. С.»-ին հեռագրում են Կ. Պոլսից, որ զինուորական լիգան ցոյց սարքեց պալատի առաջ։ Մուխտար-փաշային զինուորական մինիստր նշանակելու նպատակն է հաշտութիւն կնքել Իտալիայի հետ։ Իսկ Նորատունկեանին արտաքին գործերի մինիստրի պորտֆէլը տալու ցանկութիւնն այն է, որպէսզի խաղաղ պայմանագիրը ստորագրվի ոչ-թիւրքի ձեռքով։ Երիտասարդ-թիւրքերի ակումբը կնքվեց, փաստաթղթերը գրաւված են։ Բ. Դռան մէջ ճաշի ժամանակ փորձ եղաւ թունաւորելու Քեամիլ փաշային և Մուխտար-փաշային։ Երկուսն էլ հիւանդ են։

◆ Սալօնիկում զինուորական լիգան մահվան դատապարտեց «Մ. և Ա.» կօմիտէտի ղեկավարներին։

◆ Սալօնիկում 13 բատալիօն 10 թնդանօթով միացաւ ապստամբ ալբանացիներին։

◆ Թիւրքաց նոր կաբինէտը որոշեց զեկուցել սուլթանին ոչ այն ամենը, ինչ որ հաղորդվում էր ցայսօր, այլ ամենակարևորը։

◆ Դարդանէլում գրվեցին 35 նոր ականներ, որից աւելի նեղացաւ նեղուցը։

◆ Թիւրքաց նոր կաբինէտը մաքրում է վարչական հաստատութիւնները երիտասարդ-թիւրքերի մարդկանցից։

◆ Բաթումի նաւահանգստում իւս կեանքը մեռնելու վրա է Դարդանէլը փակվելու տեղեկութիւնների ազդեցութեան տակ։

◆ Ճապօնական հիւանդ կայսրը մի հրովարտակ հրատարակեց, որով յորդորում է յուզված ազգաբնակութեան վերադառնալ իր առօրեայ զբաղմունքներին և իր պատճառով չը տաժել նիւթականապէս։

◆ Չինական դեսպանը Պետերբուրգում տեղեկացաւ, որ ռուս-ճապօնական համաձայնութեան նպատակն է համարել Մօնղոլիան Չինաստանից անկախ շրջան։

◆ Անգլիայի նոր նաւակառուցման ծրագիրը ի դերև հանեց գերմանացիների վերջին յոյսը՝ թէ կարելի կը լինի համաձայնութիւն կնքել Անգլիայի հետ։ Գերմանական մամուլը կատաղի կերպով պահանջում է անյապաղ ձեռնարկել նոր նաւակառուցման ընդարձակ գործի։

◆ Ռուսաց և անգլիական դեսպանները Թեհրանում բանակցում են պարսից կառավարութեան հետ, որպէս զի Պարսկաստանում կազմակերպվի մրցտական դատարան՝ tribunal mixte, ինչպէս գոյութիւն ունի Եգիպտոսում, օտարահպատակներին վերաբերող գործերի քննութեան համար։

◆ «Н. В.»-ի ասելով սենատոր Մանսուրովը իբր գտել է, որ Լենայի գործադուլային կօմիտէտի մէջ եղել են չորս յեղափոխական։

◆ Բօգայեօյից մեկնեցին 2500 բանուոր, որոնք ուղերձ ներկայացրին փաստաբաններին։ Ուղերձի մէջ բանուորները շնորհակալութիւն են յայտնում բարոյական աջակցութեան համար և խնդրում են շնորհակալութիւն յայտնել հասարակութեանը և մամուլին, որոնք իրանց ձայնը բարձրացրին նրանց պաշտպանութեան համար։

◆ Կարևոր գործերի քննիչ Ալէքսանդրովը Արմաւիրում արդէն հարցաքննում է «Դաշնակցութիւն» կուսակցութեան գործի մէջ խառն եղող անձանց։ Հարցաքննութեանը ներկայ է գտնվում դատական պալատի դատախազը։

◆ Աբրէկներից գերված Խուբոյէվ ոստիկանները կապեցին ձիու պոչից և բաց թողին։ Ձին փախաւ Դիգէլ գիւղը Վլադիկավկազի շրջանում։

◆ Խարարօվսկի նախկին քաղաքագլուխը հեռագրով խնդրում է Բագուի քաղաքագլխի պաշտօնը իրան յանձնել։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾ.

14 յուլիսի

ԲԵՐԼԻՆ։ Արևմտեան Գերմանիայի շատ տեղերում եղել են ուժեղ կայծակներ հեղեղների հետ։ Փողոցում կայծակից սպանվեցին մի քանի մարդ։ Դրէզդէն-Բերլին երկաթուղագծի վրա երթեւեկութիւնը դադարեց մի քանի ժամով։

ԱԿՈՒՐԷԻ (Իսլանդիա)։ «Սիլզէն» ձկնորսական նաւակի խորտակման ժամանակ խեղդվեցին 11 մարդ։

ՎԻՏԵԲՍԿ։ Երեան հանվեցին խոլերայի 5 դէպք, մէկը մահավախճանով։

ԿԱՇԳԱՐ։ Խօտանում հրդեհը ոչնչացրեց 4000 տուն և համարեա բոլոր առևտրական կարգերը։

ՄՈՒՆՍԷՆ։ Քաղաքի մօտ սպանվեցին օդաչուներ Ֆիշէրը և մեքենավար Կուգլէրը։

ՕԴԵՍՍԱ։ Նաւահանգստի բանուորներից մէկը գնդակահարեց բժիշկ Ֆրիդլենդէրին, դժգոհ լինելով բժշկութիւնից։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Գրաւվեց «Совр. Міръ»-ի № 7-ը։

Արտաքին գործերի մինիստրը մեկնեց Գրօդնայի նահանգը։

Մշակվեցին երկաթուղագծերի համար նոր հակախօլերային կանոններ։

Յայտարարվում է ի գիտութիւն ընդհանուրի, որ Նիկօլայեվում երեան հանված 150,000 ր. արժեթղթերի մասին, որ յափշտակել է Ռօստովի Դ./վ. պետական գանձատան հաշւապահը, տեղեկութիւն տուողը կը ստանայ գտնված գումարի 10%-ը։

ԱՐԽԱՆԳԵԼՍԿ։ Սօեան գիւղում հրդեհի ժամանակ այրվեցին երեք երեխայ և մի բուռնի պայեակը։

15 յուլիսի

ՎԻԼՆԱ։ Զինուորական դատարանը Գերմանիային գաղտնի զինուորական փաստաթղթեր յանձնելու գործի առիթով դատապարտեց զինուորական գրագիր Գրեբլօվին և հրէայ Կաուֆմանին 8, հրէայ Սէգալօվիչին 6, Րաբինովիչին և Շտէյնին 4 տարով տաժանակիր աշխատանքների։

ՆԻԺՆԻ-ՆՈՎԳՈՐՈԴ։ Հանդէսով բացվեց տօնավաճառը։ Ուղարկվեց ամենահպատակ հեռագիր։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Գրաւվեց «Невская Звѣзда»-ի № 17։

ՊԵԱՏԻԳՈՐՍԿ։ Քաղաքի կենտրոնում սպանվեց էլեկտրաքարշի գրասենեակը կողոպտելու փորձ անող աւազակին հետապնդող ոստիկանը։ Երեք կողոպտիչներից մէկը վիրաւորվեց։

Խմբագիր՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՎԱՐԱԿԻՉ ԵՒ ԷՊԻԴԷՄԻԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻՑ (օրինակ՝ խոլերայից, տիֆից, ծաղկից, քութէշից, կարմրուկից, սիֆիլիսից, քօսից) կարելի է պաշտպանվել, ինչպէս ապացուցված է, ամենախիստ մաքրութիւն պահպանելով։ Հարկաւոր է, գոնէ, ուտելուց առաջ ոչ միայն լուանալ ձեռքերը, այլ և նրանց ախտահանել։

Այդ նպատակի համար առանձնապէս յարմարագոյն միջոցն է, որ նշանակված է վարակիչ հիւանդութիւնների դէմ կռուելու համար, «**№ 4711 ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՍԱՊՈՆԸ**»։

Գործադրութեան խնկական եղանակը (ռուսերէն և գերմաներէն լեզուներով) կցված է իւրաքանչիւր կտորին։

Առանձնապէս առաջարկվում են՝ «№ 4711 Կարբօլեան Սապոնը» (պիտանի է նաև հիւանդների սպիտակեղէնը լուացումի ժամանակ), «№ 4711 Դեգտեար Սապոնը» և «№ 4711 Սուլէմայի Սապոնը»։

«№ 4711 Բժշկական Սապոնը» կարելի է ստանալ բոլոր դեղատներում, դեղավաճառ և պարֆիւմէրիային խանութներում, իւրաքանչիւր կտորը 10 կօպէկից սկսած։

Գնելու ժամանակ պէտք է ուշադրութիւն դարձնել, որպէսզի իւրաքանչիւր կտորի վրա լինի «**№ 4711**»։ Միայն նա է տալիս գարանտիա սապոնի լաւ յատկութեան համար։

(6, 26, 16) (M. 184001) 4—4

Թիֆլիսում մի ընտանիքում (ուսուց. և ուսուցչուհի) ընդունվում են

◆ **ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐ** ◆

8—12 տարեկան հասակի։

Պայմանների մասին մինչև օգոստոսի 10-ը դիմել՝ Б.-Караклисъ, Александровская ул. 9, Օլգա Գենջեանին։

(հ. կ) 518. 4—1

ՎԱՀԱՆ ՄԱԼԻԶԵԱՆ

(Թիւրքահայ բանաստեղծ)

...ԿԵՐՈՆՆԵՐ...

Ներկայ աշխատութիւնը, որ կը պարունակէ իր մէջ 129 ոտանաւոր, բաժնուած է հինգ մասի։

I մաս—Հին հնչեակներ
II » —Հոգիի ժեսթեր
III » —Իրիկնամուտին
IV » —Ծամբուն եզերքը
V » —Տառապանքին յաղթանակը

Այս հատորը, որու ծաւալն է 307 էջ, տպուած է լաւագոյն թղթի վրայ և արժէ 1 ր. (ճանապարհածախսով 1 ր. 10 կ.)։

ՍԱԿԱՒԱԹԻՒ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐ

Կարելի է գնել «ՄՇԱԿԻ» խմբագրատանը։

(օ. մ.) 517. 5—1

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԻԶԻՇԷՐ

Ա. Գ. ԵՍԱՅԵԱՆ

Семеновская ул., № 9. Ժամը 3—4-ը։

Ա. ԽՍԱՅԵԱՆԻ

ԳԱՂՏՆԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ

ԲԺՇԿԱՐԱՆ

բազմաթիւ խորհուրդներով, բէցեպտներով և նկարներով. գինը 50 կօպ. ճանապարհածախսը 15 կ. մարկաներով։ Բժշկարանը պահանջողներին ձրի, իբրև նուէր, միաժամանակ կուղարկվի նոր լոյս տեսած հումօրիստիկ ծաղրաշարժ վօդեվիլ՝ «ԿՆԻԿԱՐՄԱՏԻ ՇԱԼՎԱՐԸ» անձնիւն՝ գինն է 20 կօպ.)։

Դիմել՝ Тифлисъ, Семеновская ул. № 9. Артемію Есаянцу.

(հ.հ.կ.) 287. 50—32

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.